

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Mindaugas Gilaitis

SEMANTINIO NATŪRALIZMO GALIMYBĖS:
STANDARTINĖ KONCEPCIJA IR GEBĖJIMAI GRĮSTA
ALTERNATYVA

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Vilnius, 2017

Disertacija rengta 2011-2017 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Marius Povilas Šaulauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Nenad Miščević (Centrinės Europos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Disertacija bus ginama Vilniaus universiteto Filosofijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

doc. dr. Jonas Dagys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Nariai:

prof. dr. Hanoch Ben-Yami (Centrinės Europos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. dr. Aldis Gedutis (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. dr. Hans-Johann Glock (Ciuricho universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. dr. Albinas Plėšnys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Disertacija bus ginama viešame Filosofijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2017 m. balandžio 21 d. 11 val. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto 201 auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2017 m. kovo 21 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir VU interneto svetainėje adresu: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

VILNIUS UNIVERSITY

Mindaugas Gilaitis

THE POSSIBILITIES OF SEMANTIC NATURALISM:
THE STANDARD VIEW AND AN ABILITY-BASED
ALTERNATIVE

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philosophy (01 H)

Vilnius, 2017

The dissertation was prepared at Vilnius University during 2011-2017

Research supervisor:

Prof. Dr. Marius Povilas Šaulauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Research consultant:

Prof. Dr. Nenad Mišćević (Central European University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Dissertation is going to be defended at a public session of the Scientific Council of Philosophy, Vilnius University:

Chairman:

Assoc. Prof. Dr. Jonas Dagys (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Members:

Prof. Dr. Hanoch Ben-Yami (Central European University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Prof. Dr. Aldis Gedutis (Klaipėda University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Prof. Dr. Hans-Johann Glock (University of Zurich, Humanities, Philosophy – 01 H)

Prof. Dr. Albinas Plėšnys (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H)

The official defense of the dissertation will be held at 11 a.m. on the 21st of April, 2017, at the Department of Philosophy, Vilnius University, room 201.

Address: Universiteto St 9/1, LT-01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of doctoral dissertation was circulated on the 21st of March, 2017.

The dissertation is available at Vilnius University Library and on Vilnius University web page: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

Šiuolaikinė analitinė filosofija didžia dalimi yra „natūralistinė“: dauguma analitinei tradicijai priklausančių filosofų skelbiasi esą „natūralistai“ (*naturalists*), o jų siūlomos teorijos – „natūralistinės“. Tačiau „natūralizmo“ terminui suteikiama prasmė šiuolaikinėje analitikoje yra specifinė: terminas naudojamas ne tiek išreikšti nuostatą, kad ginama filosofinė teorija, ar filosofinė teorija apskritai, turėtų būti suderinama su gamtos ar kitų empirinių mokslų tiesomis, kiek duoti suprasti, jog teorija „natūralizuoja“ tariamai nenatūralias sąvokas ar jomis žymimus reiškinius (pvz., normas, pažinimą, veiksmą ar spalvas). Gamtos mokslų, pvz., fizikos, chemijos ar biologijos, naudojamos kategorijos ar postuluojuamos esatys natūralizmo požiūriu nėra problemiškos, tačiau dominuojančios natūralizmo formos požiūriu, diskursas apie normas, psichologines veikėjų nuostatas ar intencionalius veiksmus reikalauja šių kategorijų natūralizacijos.

Filosofinis natūralizmas reiškiasi įvairiomis formomis, o paties natūralizmo sąvoka neturi griežtai apibrėžtų ribų, tačiau šiuolaikinėje analitikoje neabejotinai dominuoja vadinamojo „mokslinio“ (*scientific*) ar „scientistinio natūralizmo“ (*scientistic naturalism*) forma. Čia derėtų pridurti, jog kalbama ne apie atsižvelgimą į gamtos ar kitų empirinių mokslų rezultatus. Mokslinis natūralizmas – tai pozicija, teigianti, kad gamtos mokslai yra ar turėtų būti vieninteliai orientyrai semantikoje, pažinimo teorijoje ir ontologijoje. Trumpai tariant, mokslinis natūralizmas yra vedamas nuostatos, jog gamtos mokslų teikiamas gamtinio pasaulio (*nature*) aprašymas yra vienintelis tikrasis jo aprašymas. Todėl šios pozicijos požiūriu tikrovės dalimi yra tai, ką galima aprašyti gamtos mokslų sąvokomis (semantika), būti tikrovės dalimi reiškia priklausyti gamtos mokslų ontologijai (ontologija), o vienintelis patikimas tikrovės pažinimas gali būti įgytas tik taikant gamtos mokslų metodus (epistemologija).

Būtent šių nuostatų pagrindu XX a. analitinėje filosofijoje ėmė formuotis vadinamieji „natūralizacijos projektai“ (*naturalization projects*) – intelektinės pástangos, kuriomis siekiama parodyti, jog tariamai nenatūralus diskursas ar juo aprašomi reiškiniai gali būti suprasti ir paaiškinti remiantis vien gamtos mokslų žodynu ir šių mokslų numanomais ontologiniais įsipareigojimais. Kalbant konkrečiau, natūralizacijos idėja reiškia siekį nuskaidrinti ar reformuoti (kuris veiksmazodis atrodo tinkamesnis, priklausau nuo požiūriu taško) tariamai nenatūralias sąvokas gamtos moksluose naudojamų sąvokų pagrindu, perinterpretuoti jas kaip atliekančias nefaktinį vaidmenį (nepretenduojančias į tiesą) arba tiesiog eliminuoti (bent jau iš tikrovę aprašančio žodyno).

Sąmonės filosofijos kontekste mokslinio natūralizmo nuostatomis grindžiama „natūralizacijos“ idėja virsta metodologiniu principu, skelbiančiu, jog tokie kasdienoje be didelių pastangų atpažįstami, sąmoningumo apraiškomis laikomi dalykai, kaip minčių raiška, prasminga kalbos vartoseną, objekto percepcija ar valingas veiksmas, gali būti suprasti ir paaiškinti remiantis vien gamtos mokslų žodynu. Šioje disertacijoje tyrinėjamos natūralistinės semantikos teorijos yra mokslinio natūralizmo pagrindu konstruojamos, semantines savybes natūralizuoti siekiančios koncepcijos, kurios šiuolaikinėje kalbos ir sąmonės filosofijoje dažnai vadinamos „semantinio natūralizmo“ (*semantic naturalism*) vardu. Nepaisant skirtumų, tokios natūralistinės semantikos teorijos, kaip informacinė semantika, teleosemantika ar biosemantika teigia, kad intencionalūs ir semantiniai faktai yra „gamtiniai“ (*natural*) mokslinio natūralizmo prasme. Kaip pažymi vienas žinomiausių semantinio natūralizmo atstovų Jerry'is Fodoras (1987), jeigu intencionalumas realus, jis privalo būti kuo nors kitu – intencionalioms kategorijoms fizikalistiniame pasaulėvaizdyje nėra vietos.

Disertacija skiriama semantinio natūralizmo galimybių tyrimui: tiek esamų, dominuojančių jo formų kritinei analizei, tiek alternatyvų paieškoms ir pagrindimui, tačiau disertacijos tyrimo objektą derėtų patikslinti bent dviem aspektais.

Visų pirma, analitinėje ir kritinėje tyrimo dalyse apsiribojama pačių semantinių natūralistų dažniausiai ir išsamiausiai analizuojamos intencionalumo formos aptarimu: pagrindinis dėmesys skiriamas *propoziciniam minties* (bendraja šio termino prasme, apimančia įsitikinimus, troškimus, intencijas ir kitas panašias intencionalias nuostatas) *intencionalumui*. Antra, analitinė disertacijos dalis skiriama dominuojančios semantinio natūralizmo formos *metodologinių ir epistemologinių prielaidų* bei *suponuojamų filosofinių koncepcijų* analizei. Taigi tiriama ne kuri nors konkreiti natūralistinės semantikos teorija, o šiuolaikinėje sąmonės ir kalbos filosofijoje vyraujančių natūralistinių semantikos koncepcijų teoriniai pagrindai, formuojantys ir lemiantys konkrečių teorijų specifiką bei raidą.

Tyrimo tikslai. Šioje disertacijoje siekiama:

1. Išgryninti tiek intencionalumo teorijos, tiek dominuojančios natūralistinės jos formos probleminį lauką, pateikti išsamią intencionalumo teorijos metodologinių ir

epistemologinių prielaidų analizę, papildytą argumentuotomis pagrindinių kategorijų interpretacijomis.

2. Pateikti išsamią loginę-kontectualinę semantinio natūralizmo doktrinos suponuojamų filosofinių koncepcijų analizę, specifikuoti jų tarpusavio ryšius bei pasiūlyti eksplikuotų teorinių prielaidų pagrindu suformuotą analizuojamos paradigmos bendrą pobūdį atskleidžiančią koncepciją.

3. Kriatiškai įvertinti eksplikuotų teorijų prielaidas ir argumentuoti gebėjimais grįstos (*ability-based*) prieigos intencionalumo teorijoje ir sąmonės ontologijoje naudai.

4. Natūralistinėms sąmonės ir veiksmo teorijoms kylančios turinio epifenomenalizmo (*content epiphenomenalism*) problemos analizės kontekste, parodyti, jog yra glaudus ryšys tarp intencionalumo ir veiksmo teorijų, bei pasiūlyti šios problemos sprendimą.

Ginami teiginiai. Disertacijoje ginama gebėjimais grįsta prieiga intencionalumo teorijoje, teigiant, jog ji gali paaiškinti standartinėms natūralistinėms teorijoms kylančias problemas ir, nepaisant to, kad netenkina reduktyvių mokslinio natūralizmo standartų, yra pakankamai natūralistinė. Disertacijoje ginami ir šie konkretesni teiginiai:

1. Intencionalumo problemą sudaro trys klausimų grupės, kurios išskiriamos jų turinio pagrindu (apie intencionalias nuostatas, jų turinį ir turinį determinuojančius faktus), o charakterizuojamos keliamų klausimų pagrindu. Be to, intencionalumo problemos sprendimas reikalauja konstitutyvios (*constitutive*), intencionalumo esmę (*essence*) ar prigimtį (*nature*) specifikuojančios teorijos, o standartinė natūralistinė intencionalumo teorijos forma papildomai įsipareigoja reikalavimui, jog tokia teorija būtų reduktyvi ir konstruojama gamtos mokslų terminais.

2. Konstitutyvus, reiškinių esmę ar prigimtį mėginantis apibrėžti aiškinimas turėtų būti interpretuojamas konceptualistinėje perspektyvoje: esmė yra konceptuali, konstitutyviuose aiškinimuose numanomas modalumas – taip pat, o šių aiškinimų grindimas analize reiškia pagrindimą konceptualine analize, kuri gali reikštis įvairiomis, nebūtinai būtinų ir pakankamų sąlygų pavidalą turinčiomis formomis bei būti persipynusi su empiriniais tyrimais.

3. *Gebėjimų* ir *galios* kategorijomis grindžiama konstitutyvi intencionalumo teorija yra pranašesnė už vyraujančias natūralistines *vidinių būvių*, *mentalinių reprezentacijų* ir jų semantines savybes konstituojančių *priežastinių ryšių* ir/ar *biologinių funkcijų*

kategorijų pagrindu grindžiamas iš esmės dekartiškas ir bifurkacines (*bifurcationist*) intencionalumo teorijas, nes (i) gali paaiškinti standartinėms natūralistinėms teorijoms kylančias ir nepasiduodančias sprendimui problemas, (ii) yra suderinama su tiesiogiai turinio nelemenčia, aplinką kaip turiniui determinuoti reikšmingą kontekstą reprezentuojančia semantinio eksternalizmo interpretacija, (iii) gali būti fregiško *Sinn* pagrindu konstruojama semantinė teorija, kuri dėl to netampa internalistine, ir (iv) nepaisant to, jog netenkina reduktyvių mokslinio natūralizmo reikalavimų, yra užtektinai natūralistinė.

4. Viena rimčiausių natūralistinėms sąmonės ir veiksmo teorijoms kylančių problemų – turinio epifenomenalizmo problema – gali būti išspręsta, jeigu standartinė veiksmo koncepcija, veiksmą redukuojanti į įvykių junginį (*concatenation of events*), veikėjo priežastingumą – į įvykio priežastingumą, ir besiremianti partikuliaristine, atveju fizikalizmo (*token physicalism*) teorijoje numanoma, sąmonės ontologija, pakeičiama veikėjo priežastingumo (*agent causation*) kategorija, aristoteliška priežastingumo teorija bei gebėjimais grįsta sąmonės ontologijos pagrindais formuojama veiksmo koncepcija.

Tyrimo metodologija. Disertacijoje remiamasi *intencionalaus realizmo* nuostata, kurios požiūriu, intencionalios nuostatos ir jų semantinės savybės yra realūs, tikrovės dalimi esantys reiškiniai. Šia nuostata remiamasi ne tik dėl to, jog su ja sutinkama, bet ir dėl to, kad tai yra prielaida, kurią numato ir pats semantinio natūralizmo projektas: kaip parodoma I dalies 3 skyriaus 3.2. poskyryje, intencionalus eliminatyvizmas ar antirealizmas gali būti nebent iš natūralizavimo nesėkmės plaukianti išvada, o ne natūralizacijos atspirties taškas.

Be to, itin reikšmingą vaidmenį disertacijoje vaidina skirtis tarp konstitutyvaus ir priežastinio-įgalinančio aiškinimo (*causal-enabling explanation*), su kuria supažindinama ir kurios naudai argumentuojama I dalies 2 skyriaus 2.4. poskyryje. Tik šios skirties kontekste galima suprasti, kaip disertacijoje ginama gebėjimais grįsta intencionalumo ir sąmonės ontologijos koncepcija gali paaiškinti intencionalumo ar sąmoningumo prigimtį nepateikdama (ir neįsipareigodama pateikti) priežastinio jų aiškinimo. Disertacijos II dalies 2 skyriuje aptariama bifurkacinės sąmonės koncepcijos idėja taip pat reikalauja konstitutyvaus aiškinimo kategorijos supratimo: bifurkacionizmo bruožais pasižymėti gali tik konstitutyvūs, o ne priežastiniai reiškinio aiškinimai.

Disertacijoje taip pat naudojami loginės ir konceptualinės analizės metodai, būtini tiek vyraujančios semantinio natūralizmo formos kritinei analizei, tiek jai pateikiamos alternatyvios prieigos pagrindimui.

Tyrimo reikšmė ir naujumas. Klausimai apie intencionalumo ar semantikos prigimtį yra reikšmingi ne tik analitinėje filosofijoje, bet ir fenomenologinėje bei hermeneutinėje tradicijose. Ką reiškia, ką nors mąstyti, ar mąstyti apie ką nors? Kaip įmanoma galvoti apie tai, ko nėra, arba būti įsitikinusiam tuo, kas klaidinga? Ką reiškia suprasti tai, kas pasakyta, ir ko reikia, kad pasakytum taip, kad suprastų kiti? Kas gi yra tai, ką galvojame, kuo esame įsitikinę ar žinome, ką pasakome ar išreiškiame kitaip? Visi šie ir panašūs klausimai keliami nuo Vakarų filosofinės tradicijos užgimimo, ir ne tik nepriklauso kuriai nors vienai filosofinei mokyklai, bet ir nesileidžia būti įspraudžiami į siaurai apibrėžtą tyrimo sritį. Juk tai, ką *manome* ar *sakome*, gali būti ir tai, ką *žinome*, o tai ką žinome, gali būti ne tik *veikimo* pagrindu, bet ir esminiu faktoriumi vertinant atliktą veiksmą moraliniu, teisiniu ar estetiniu požiūriu. Tad intencionalumo ir jo vietos gamtiniame pasaulyje klausimas yra reikšmingas ne tik siekiant pažinti minties ar mąstymo prigimtį, bet ir suprasti, ką reiškia pažinti ar veikti, būti vienu ar kitu aspektu vertinamam už tai, kas (*dėl ko, kokiu pagrindu*) padaryta.

Analitinėje tradicijoje intencionalumo problema nagrinėjama daugybėje straipsnių, publikuojamų tokiuose akademinuose žurnaluose kaip *The Journal of Philosophy*, *The Philosophical Quarterly*, *The Philosophical Review*, *Proceedings of the Aristotelian Society*, *Mind* ar *Mind and Language* ir kitur. Intencionalumo prigimties problemą tyrinėja tokie žinomi filosofai kaip Jerry'is Fodoras (1975, 1987, 1990, 1994, 1998, 2003), Hansas-Johannas Glockas (2001, *forthcoming*), Tyleris Burge'as (1979, 1986, 1988, 2007), Fredas Dretske (1981), Ruth Millikan (1984, 1995), Robertas Stalnakeris (1984, 1999, 2008), Johnas McDowellas (1996, 1998a, 1998b), Peteris Hackeris (2007, 2013), Davidas Papineau (1987), Christopheris Peacocke'as (1992), Donaldas Davidsonas (2001, 2004), Hilary'is Putnamas (1975b, 1981, 1988), Stephenas Schifferis (1972, 2005), Johnas Searle'as (1983), Scottas Soamesas (2010), Colinas McGinnas (1983, 1989, 2002), Timas Crane'as (2013), Anthony Kenny'is (1989), ir daugelis kitų. Tad akademinio dėmesio gausa šioje disertacijoje nagrinėjamiems klausimams akivaizdi, o tai neleidžia suabejoti intencionalumo problemos reikšmingumu ir aktualumu.

Disertacijoje atliekamo tyrimo reikšmingumas ir naujumas reiškiasi keliais aspektais. Visų pirma, tyrimas originalus pirmojoje disertacijos dalyje atliekama išsamia metodologinių ir epistemologinių tiek intencionalumo teorijos apskritai, tiek dominuojančios natūralistinės jos formos prielaidų analize. Iki šiol tokios analizės, papildytos argumentuotomis pagrindinių kategorijų interpretacijomis, nebuvo. Be to, tyrimo naujumas pasireiškia ir disertacijos antrajame skyriuje atliekama semantinio natūralizmo teorinių pagrindų analize, kurioje eksplikuojamos vyraujančios fundamentinės semantikos paradigmos teorinės prielaidos bei sąvokos ir specifikuojami jų tarpusavio ryšiai. Tiek pirmajame, tiek antrajame disertacijos skyriuose atliekami tyrimai gali būti reikšmingi ne tik tobulinant jau esamas natūralistines intencionalumo teorijas; loginė-konceptualinė bazinių prielaidų analizė yra naudinga siekiant užimti radikalesnę poziciją, pasiūlant kitų kategorijų pagrindu grindžiamą alternatyvą.

Naujumo esama ir trečiojoje, kritinėje, tyrimo dalyje, kurioje pateikiami keli nauji argumentai prieš reprezentacinę sąvokų koncepciją, o poskyryje, kuriame aptariamos gebėjimais grįstos alternatyvos implikacijos ir teoriniai privalumai, esama keletos naujų, iki šiol nesiūlytų idėjų (pvz., liečiančių klausimą, ar gebėjimais grįsta teorija suderinama su semantinio eksternalizmo doktrina, arba šiuolaikinės analitikos kontekste itin svarbų klausimą, ar alternatyvi pozicija yra natūralistinė). Galiausiai disertacijos pabaigoje pateikiamas originalus turinio epifenomenalizmo problemos sprendimas.

Temos iširtumas. Mano žiniomis, tyrimų, skirtų vyraujančios semantinio natūralizmo formos bazinių prielaidų analizei, nėra, tačiau verta paminėti Jeffo Speakso (2003) disertaciją, kuri nors ir neskirta semantiniam natūralizmui, į šią disertaciją panašiu, jog aiškiai eksplikuoja metodologines intencionalumo problemos prielaidas bei apima tris bendroje intencionalumo problemos formuluotėje numanomas klausimų grupes. Be to, intencionalumo ar semantinių savybių natūralizavimo klausimai bendru, kelias filosofines sritis apimančiu, analitiniu žvilgsniu nagrinėjami Johno McDowello (1996, 1998a, 1998b), Jennifer Hornsby (1997), Fredo Dretskes (1981, 1988, 2000), Christopherio Peacocke'o (1992) bei Donaldo Davidsono (2001, 2004) darbuose. Čia intencionalumo problematika dažnai persidengia su epistemologija bei veiksmo filosofija (ar tariant bendriau – racionalumo teorija), todėl intencionalumo natūralizavimo klausimas yra susietas su pažinimo ir veiksmo natūralizavimo galimybėmis.

Lietuvoje semantinio natūralizmo tema tyrinėta nebuvo, tačiau analitinei kalbos, sąmonės ar veiksmo filosofijai skirtų tyrimų atliko Jonas Dagys (2006a, 2006b, 2006c, 2007, 2008, 2012), Rolandas Pavilionis (1981, 2005), Algirdas Degutis (1984, 2007), Mindaugas Japertas (1998, 2001, 2005, 2007, 2012) ir Vilius Dranseika (2010, 2012).

Tyrimo santrauka.

I disertacijos **dalyje** keliamas klausimas „Kas yra natūralistinė intencionalumo teorija?“.

1 šios dalies **skyrius** pradedamas „intencionalumo“ termino aptarimu. Pažymima, jog intencionalumo sąvoka paprastai yra suvokiama kaip žyminti gebėjimą *būti apie ką nors*, kažką *žymėti*, *nurodyti* ar *pateikti esant tam tikru būdu*. Trumpai tariant, intencionalumas apibrėžiamas kaip *buvimas apie ką nors (aboutness)* ar *nukreiptumas į ką nors (directedness)*. Būtent šia prasme *intencionalumo* sąvoka vartojama ir disertacijoje, o tai reiškia, jog priešingai nei manė Brentano (1874), ji nesiejama su intencionaliū nebuvimu (*intentional in-existence*) ar klaidingumo galimybe. Platesnė intencionalumo charakteristika leidžia tokius faktinius būvius kaip *A žino, kad p* ar *A mato x* laikyti intencionaliais, nepaisant to, jog nėra įmanoma, kad jų „objektas“ neegzistuoję ar būtų klaidingas (jei *A mato x*, negali būti, jog *x* neegzistuoja; jei *A žino, kad p*, negali būti, jog *p* yra klaidingas).

Šiuolaikinėje analitinėje filosofijoje intencionalumo teorija (*theory of intentionality*) yra neatsiejama nuo – o kai kurių autorių net tapatinama su – turinio (tiksliau, turinio turėjimo) teorija (*theory of content*). *Intencionalumo* ir *turinio* sąvokų ryšys išskleidžiamas pasiremiant Glocko (2001) siūlymu intencionalių nuostatų išraiškų teiginių (*intentional attitude reports*) gramatinių struktūrų pagrindu išskirti tris intencionalumo formas, kurias galima aptikti šiose sakinių formose:

(1) A	V (galvoja/mano/tikisi, etc.)	kad <i>p</i>
(2) A	V (siekia/nori/planuoja, etc.)	Φ -inti
(3) A	V (myli/trokšta/galvoja apie, etc.)	<i>X</i>

(1)-(3) perteikia pačią bendriausią intencionalių nuostatų struktūrą, kai veiksmožodžiai, galintys pakeisti „V“, žymi skirtingus intencionalių nuostatų tipus, „A“ – jų subjektą, o „kad *p*“, „ Φ -inti“ ar „*X*“ – jų turinį. Šios formos ne tik parodo, kaip konkrečiais atvejais intencionalių nuostatų *intencionalumas* yra susijęs su jų *turiniu*, bet ir ką konkrečiu atveju

žymi pati *turinio* sąvoka: (1) atveju „turinys“ žymi tai, kas kalbos filosofijoje paprastai yra vadinama „propozicija“ ar „propoziciniu turiniu“, (2) atveju – veiksmą, o (3) – objektą.

I dalies 2 skyriuje detalizuojamas vadinamosios „intencionalumo problemos“ (*the problem of intentionality*) turinys bei analizuojami metodologiniai šios problemos aspektai. Skyriuje siekiama atsakyti į du klausimus. *Pirma*, kas yra intencionalumo problemos objektas, o tiksliau – kokius klausimus bei problemas apima intencionalumo problema? *Antra*, kokio pobūdžio aiškinimo ar teorijos reikalauja intencionalumo problemos sprendimas?

Pirmoje **2.1. poskyrio** dalyje parodoma, jog nepaisant to, kad esama kelių skirtingų intencionalumo problemos formuluočių (pvz., Caston 2007, Speaks 2006, Ammereller 2001), visos jos atsiremia į klausimus „*Ką reiškia (what it is) kam nors – psichiniam būviui, kalbinei išraiškai, gestui, etc. – turėti tam tikrą turinį?*“ arba „*Kas privalo būti (what must be the case), kad koks nors x turėtų tam tikrą – propozicinį, veiksmo ar objektinį – turinį?*“. Modalinį keliamų klausimų aspektą žyminčios frazės „*ką reiškia...*“ ir „*kas privalo būti...*“ nurodo, jog intencionalumo problemos sprendimas reikalauja pateikti intencionalumą ar turiningumą – bendrai tariant, nukreiptumą – konstituojančias sąlygas (*constitutive conditions*).

Pažymima, jog esminė konstituojančių sąlygų savybė yra ta, jog šios sąlygos yra *būtinės*. Todėl intencionalumo problemos atveju klausiama ne kas *yra* šiame, o kas *privalo būti* bet kuriame galimame pasaulyje, kad koks nors x būtų intencionalus ar turėtų turinį. Būtent šie – modaliniai – intencionalumo problemos aspektai tampa **2.2.-2.4. poskyrių** analizės objektu, kuriuose tiriama *konstitutyvių aiškinimų* ar *konstitutyvių teorijų* pobūdis, analizuojamas jų pagrindimas bei įvardijama, kuo konstitutyvūs aiškinimai skiriasi nuo kitų, 2.4. poskyryje įvardijamų, aiškinimų.

Pasiremiant Glocku (2001), antroje **2.1. poskyrio** dalyje intencionalumo problemą siūloma interpretuoti kaip apimančią ne vieną, o bent tris tarpusavyje susijusius probleminius laukus: (1) psichologinę (*mental*) grupę, kuriai priskiriami klausimai apie intencionalias nuostatas (įsitikinimus, troškimus, intencijas, etc.); (2) loginę-semantinę (*logico-semantic*) grupę, kuriai priskiriami klausimai apie intencionalių nuostatų turinį (apie tai, *ką* ar *apie ką* subjektas galvoja, *kuo* yra įsitikinęs, etc.); ir (3) turinio determinavimo (*content determination*) grupę, kuri rutuliojasi apie klausimą „Kas lemia ar determinuoja intencionalios nuostatos turinį?“. Paprastai intencionalumo problema

interpretuojama kaip priklausanti – ar bent jau glaudžiausiai susijusi su – (3) grupės problema. Disertacijoje remiamasi nuostata, jog tokia problemos interpretacija yra ribota, nes turinio determinavimo problema neatsiejama ne tik nuo fundamentalių klausimų apie patį turinį, bet ir nuo klausimų apie prigimtį to, *kam* turinys yra priskiriamas. Todėl turinio determinavimo problemos (intencionalumo problemos *siaurąja prasme*) sprendimas yra neatsiejamas ir tiesiogiai priklausomas nuo prielaidų, liečiančių tiek (1), tiek (2) grupės klausimus.

2.1. poskyryje nustatius, jog intencionalumo problema reikalauja konstitutyvaus intencionalumo paaiškinimo, **2.2. poskyryje** tiriama pačių konstitutyvių aiškinimų, ar konstitutyvios teorijos, specifika. Pirmojoje poskyrio dalyje įvardinami trys esminiai konstitutyvių aiškinimų bruožai. Teigiama, kad: (i) klausimai apie konstitutyvias X sąlygas yra klausimai apie X esmę ar prigimtį; (ii) konstitutyvus X aiškinimas privalo būti būtina tiesa (t. y., būti teisingas visuose galimuose pasauliuose); (iii) konstitutyvus X aiškinimas turėtų būti skiriamas nuo aiškinimo, kuriuo pateikiamos būtinos ir pakankamos X sąlygos, nes gali būti tokių būtinų ir pakankamų X sąlygų, kurios nėra X konstituojančios sąlygos (tokios būtinos ir pakankamos X sąlygos, kurios nspecifikuoja X esmės/prigimties).

Nepaisant to, kad aiškaus sutarimo, ko trūksta, idant būtinos ir pakankamos X sąlygos taptų konstitutyviomis X sąlygomis, nėra iš esmės sutariama dėl to, kad konstitutyvus X aiškinimas privalo eksplikuoti X esmę. Kai kurių autorių nuomone (pvz., Boghossian 1989), tai reiškia, jog konstitutyvus aiškinimas privalo pasižymėti *intensionaliu ekvivalentiškumu*: jei Y yra X konstituojanči sąlyga, tai „X“ ir „Y“ privalo būti ne tik ekstensionaliai, bet ir intensionaliai ekvivalentiški terminai.

Paprastai manoma, kad konstitutyvūs aiškinimai specifikuoja *metafiziškai būtinus* ir pakankamas X sąlygas: klausama, kuo X privalo būti bet kuriame *metafiziškai* galimame pasaulyje. Likusioje 2.2. poskyrio dalyje analizuojama konstitutyviuose aiškinimuose numanomo būtinumo (modalumo) prigimtis.

Atsižvelgiant į Quine'o *de re* būtinumui ir esminių savybių kategorijoms išsakytą kritiką, disertacijoje remiamasi konceptualistine esminių savybių – o bendriau, *esmės* – kategorijos interpretacija. Kitaip tariant, teigiama, jog X esmė yra X sąvoka. Iš šios nuostatos seka, jog Y yra esminė X savybė dėl to, kad Y yra X sąvokos dalimi, kas tuo pačiu reiškia, jog Y yra esminė X savybė dėl to, kad „X yra Y“ yra konceptualinė tiesa

(*conceptual truth*). Be to, konceptualistinė *esmės* ar *esminių savybių* interpretacija su savimi atsineša ir konstitutyviuose aiškinimuose numanomo būtinumo (ar modalumo) sampratą: *būtina, kad x yra Φ jei, ir tik jei ...*, reiškia, jog būtina *konceptualiai*, taigi modalumas – konceptualus.

Toliau poskyryje aptariama Kripkės ir Putnamo ginama nuo sąvokų nepriklausomų esminių savybių ir nekonceptualių, a posteriori būdu sužinomų *metafiziškai* būtinų tiesų idėja (Kripke 1980; Putnam 1970, 1975a). Remiantis Sidelle (1989), Thomasson (2007), Glocku (2003) ir Strawsonu (1998), ginama nuostata, kad Kripkės ir Putnamo aptariamai atvejai bei jų empirinis pobūdis gali būti suderinami su iš esmės konceptualistine esminių savybių ir relevantiško modalumo interpretacija.

Modalinio konstitutyvių aiškinimų aspekto analizę lydi šių aiškinimų epistemologinio pobūdžio aptarimas. Siekiama atsakyti į klausimą „Koks yra šių aiškinimų (teiginių) pagrindimas?“. Paprastai manoma, kad konstitutyvūs aiškinimai turėtų būti grindžiami *analize* (Speaks 2006; Bridges 2006), tačiau atsakymas į klausimą apie pačios analizės pobūdį, priklauso nuo to, kaip bus interpretuojamas modalinis šių aiškinimų aspektas: juk pagrįsti reikia ne teiginį, pranešantį, kaip yra, o teigimą, kaip privalo būti. Būtinų X savybių ar esmių analizė paprastai yra suvokiama kaip metafizinė, tačiau konceptualistinė esmės ir modalumo interpretacija verčia manyti, jog X esmės ar prigimties analizė turėtų būti vertinama kaip *konceptualinė* – taigi, kaip X *sąvokos* – analizė. **2.3. poskyryje** keliamas klausimas, ar tai, kas paprastai laikoma metafizine reiškinių prigimties analize, gali būti interpretuojama kaip konceptualinė reiškinių žyminės sąvokos analizė, neprarandant keliamų klausimų specifikos ir neiškreipiant sprendžiamos problemos prigimties.

Į šį klausimą atsakoma trimis žingsniais. *Pirma*, į probleminį lauką įvedama pasitelkiant konkretų, analitinėje epistemologijoje plačiai žinomą žinojimo analizės (*analysis of knowledge*) pavyzdį. Eksplikuojama šios analizės specifika, atkreipiant dėmesį į tai, jog šis analitinis projektas paprastai yra pristatomas *ir* kaip žinojimo (taigi, metafizinė), *ir* kaip žinojimo *sąvokos* (taigi, konceptualinė) analizė. *Antra*, siekiant parodyti, kad būtinų ir pakankamų sąlygų specifikacija nėra būtina konceptualinės analizės sąlyga, išskiriami keturi po „lingvistinio posūkio“ analitinėje filosofijoje susiformavę analizės tipai: (i) Russello *loginė analizė*, (ii) Moore'o *konceptualinė-dekompozicinė analizė*, (iii) Strawsono *konceptualinė-jungiamoji (connective) analizė* bei

(iv) Carnapo ir Quine' o praktikuojama *loginės eksplikacijos* ar *loginės konstrukcijos* tipas. Trečia, išskirtų analizės raiškos tipų fone grįžtama prie žinojimo analizės aptarimo. Remiantis Nimtzu (2009), aptariamas konceptualinės analizės bei griežtų būtinų ir pakankamų sąlygų specifikacijos ryšys, o analizuojant Hymano (2006b) žinojimo analizės atvejį, grįžtama prie klausimo, ar X esmės ar prigimties analizė gali būti laikoma X sąvokos analize. Remiantis poskyryje atliktos analizės rezultatais bei antrinant Hymanui (2017), Hackeriui (2013), Wigginsui (2001) ir Steward (2013), teigiama, jog prieštata tarp X prigimties ir X sąvokos analizės nėra tikra, o klausimai apie X sąvoką yra lygiai tiek pat *apie* sąvoką, kiek *apie* sąvokomis žymimus reiškinius ar jų prigimtį.

2 skyrius baigiamas **2.4. poskyryje** lyginamąja analize, kurioje konstitutyvūs aiškinimai palyginami su priežastiniais aiškinimais (*causal explanations*) ir aiškinimais ar teorijomis, operuojančiomis *pareities* (*supervenience*) bei *grindimo* (*grounding*) kategorijomis. Poskyryje ginamos trys nuostatos.

Pirma, konstitutyvus aiškinimas nuo priežastinio skiriasi tuo, jog pastarojo atveju, kai Y yra X priežastis, tai X ir Y yra logiškai nepriklausomi; bet jei Y yra X atžvilgiu konstitutyvus, tai X ir Y *nėra* logiškai nepriklausomi. Be to, priežastinis aiškinimas nėra būtina tiesa.

Antra, konstitutyvus aiškinimas skiriasi nuo *pareities* kategorija formuluojamo aiškinimo, nes, priešingai nei pastarasis, jis siekia specifiuoti ne tik pakankamas, bet ir būtinas X sąlygas. Jeigu X pareina nuo Y, tai Y yra pakankama X sąlyga, tačiau tai nereiškia, kad ji yra būtina, bet jeigu Y *konstituoja* X, tai Y yra būtina X sąlyga.

Trečia, tuo atveju, kai „grindimo“ terminu yra įvardinamas santykis tarp X (tarkime, dispozicijos) ir X „kategorinio pagrindo“ (*categorical basis*), šia sąvoka grindžiami aiškinimai iš esmės yra priežastiniai, todėl turėtų būti skiriami nuo konstitutyvių aiškinimų dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių pastarieji skirtini nuo priežastinių aiškinimų.

3 I dalies skyriuje grįžtama prie intencionalumo teorijos aptarimo. Šiame skyriuje klausama, ką reiškia „*natūralizuoti*“ semantiką ar intencionalumą. Kitaip tariant, siekiama įvardinti skiriamuosius *natūralistinės* intencionalumo ar semantikos teorijos bruožus.

3.1. poskyryje analizuojama filosofinio natūralizmo idėja. Parodoma, jog šiuolaikinėje analitinėje filosofijoje dominuoja vadinamojo „mokslinio natūralizmo“ atmaina, įsipareigojanti ontologinei tezei, jog gamtinį pasaulį išsemia

gamtos mokslų ontologija, arba nuostatai, kad gamtos mokslų teikiama gamtinio pasaulio samprata yra vienintelė galima samprata. Remiantis De Caro ir Macarthuru (2004), Horganu ir Timmons (1993) bei Glocku (2008) teigiama, kad ontologinio natūralizmo tezė, papildyta metodologinio ir epistemologinio natūralizmo nuostatomis, tampa vadinamųjų „natūralizavimo projektų“ atspirties tašku. Tai, kas ontologinio natūralizmo požiūriu atrodo „nenatūralu“ (*non-natural*), tampa „natūralizacijos“ objektu: „nenatūralias“ sąvokas (ir ja žymimas esatis) siekiama redukuoti arba rekonstruoti į „natūralias“, traktuoti kaip nefaktines ar fiktyvias arba eliminuoti.

Pažymima, kad mokslinis natūralizmas nėra vienintelė filosofinio natūralizmo forma – kitas, iš esmės nereduktyvias natūralizmo formas plėtoja Strawsonas (1985), McDowellas (1996), Hornsby (1997), Stroudas (2004), tačiau *natūralizacijos* ar *natūralizavimo projektų* idėja visų pirma siejama būtent su *mokslinio* natūralizmo forma, o „natūralizacijos“ kriterijai yra grindžiami būtent šios natūralizmo formos nuostatomis. Tuo tarpu *semantinio natūralizmo* doktrina yra viena iš sąmonės „natūralizacijos“ (*naturalization of mind*) atšakų, kurių tikslas – *semantinių* ar *intencionalių savybių* „natūralizavimas“. **3.2. poskyryje** keliamas klausimas, kokios yra semantinių savybių ar intencionalumo „natūralizavimo“ sąlygos.

Visų pirma, poskyryje analizuojamas *natūralumo* ir *realumo* kategorijų ryšys. Parodoma, kad natūralizmo požiūriu, reiškinys yra realus (yra gamtinio pasaulio dalimi), tik jei jį pavyksta „natūralizuoti“, t. y., pademonstruoti, jog reiškinys yra „natūralus“ tikrovės objektas ar savybė. Ši sąsaja semantinio natūralizmo doktriną sieja su intencionalaus antirealizmo (*intentional anti-realism*) pozicija, tačiau intencionalus antirealizmas – iš esmės eliminatyvistinė pozicija – yra tai, ko natūralistai siekia išvengti, o ne tai, nuo ko pradeda. Kitaip tariant, nuostata, jog semantinių savybių egzistavimas yra mitas, gali būti nebent iš „natūralizavimo“ nesėkmės plaukianti išvada, o ne tai, kuo remiamasi „natūralizavimo programų“ pradžioje.

Remiantis Fodoru (1987), Stalnakeriu (1984), Stanley'iu (2010), Loeweriu (1987), Millikan (1995) ir Bridgesu (2006), eksplikuojama mokslinio natūralizmo principais grįstos dominuojančios semantinio natūralizmo formos specifika. Teigiama, kad natūralistinė intencionalumo ar semantikos teorija išipareigoja konstitutyviam – taigi, ne *pakankamų sąlygų* (kaip teigia Loeweris (1997)) ar *priežastingumo* (kaip teigia Adamsas (2003)) kategorijomis nusakomam – intencionalumo aiškinimui, o dominuojančios

semantinio natūralizmo formos įsipareigojimas mokslinio natūralizmo principams iškelia papildomą sąlygą: konstitutyvus aiškinimas privalo būti *reduktyvus* ir konstruojamas *gamtos mokslų kategorijų* pagrindu.

II disertacijos **dalis** skiriama dominuojančios semantinio natūralizmo formos teorinių pagrindų analizei. Šioje disertacijos dalyje keliamas klausimas, kokiomis filosofinėmis teorijomis ir prielaidomis remiasi mokslinio natūralizmo pagrindu konstruojamo semantinio natūralizmo koncepcijos.

Dominuojančios natūralistinės semantikos teorijos yra priskirtinos priežastinių mintinio turinio determinavimo teorijų (*causal theories of mental content*; PT) tipui, todėl **1 skyriuje** analizuojami būtent šio tipo teorijų pagrindai. Parodoma, jog PT priklauso priežastinių sąmonės teorijų (*causal theories of mind*) grupei, o teleologinės mintinio turinio teorijos (Millikan 1984; Dretske 1988) – PT grupei.

PT evoliucija susijusi su klaidingos reprezentacijos (*misrepresentation*) galimybės paaiškinimo problema, tačiau pati klaidingos reprezentacijos problema yra bendresnės (i) *semantinio normatyvumo* problemos atvejis, kuri greta (ii) *turinio smulkiagrūdiškumo* (*the fine-grainedness of content*) bei (iii) *savižinos* (*self-knowledge*) problemos sudaro pagrindinių PT (o tuo pačiu ir jų pagrindu konstruojamoms natūralistinėms semantikos teorijoms) kylančių problemų grupę. Įvertinus kelis natūralistinius problemų sprendimus, teigiama, kad pasiūlyti sprendimai yra arba nesėkmingi, arba reikalauja atsisakyti reduktyvistinių natūralizmo nuostatų.

Atlikus lyginamąją PT ir Kripkės (1980) priežastinės referencijos determinavimo teorijos analizę, kurioje įvardinami šias teorijas siejantis ir skiriantys bruožai, grįžtama prie priežastinių *sąmonės* teorijų pagrindų aptarimo. Šių teorijų požiūriu, konstitutyvus tam tikrų psichologinių nuostatų (pvz., *suvokimo*, *atminties*, *žinojimo*, *norėjimo*) aiškinimas numato būtinybę postuluoti priežastinį ryšį tarp psichinio objekto, kuris, šių teorijų požiūriu, nurodomas intencionaliais veiksmažodžiais (*A mato x*, *A žino*, kad *p*, *A galvoja*, kad *q*, ir pan.) ar jų nominalizacijomis, ir išorinio pasaulio (Davis 1983). Jei PT yra priežastinių sąmonės teorijų tipas, tuomet PT turėtų įsipareigoti ir šiai nuostatai. Tai reikštų, kad PT atveju, intencionalumas yra ne tik priežastinė (bendra prasme, galimai apimanti ir nepriežastinius faktorius), bet ir iš esmės santykinė (*relational*) savybė, kuri steigiasi tarp dviejų, vienas nuo kito nepriklausomų objektų, vieną jų „nukreipianti“ kito link. Būtent ši, intencionalumą-kaip-realų-santykį įvardinanti, nuostata tampa pagrindu

klausti, ar (o atlikus tyrimą – teigti, kad) PT įsipareigojančios natūralistinės semantikos teorijos pasižymi tuo, ką McDowellas vadina „bifurkacine“ (*bifurcationist*), „dvipuse“ (*duplex*) ar „dviejų faktorių“ (*two-factor*) sąmonės (o konkrečiai šiuo atveju – intencionalumo) koncepcija. Šios koncepcijos aptarimui skiriamas **2 skyrius**.

Remiantis McDowellu (1998a) ir Holtonu (2000), išskleidžiama bifurkacinės sąmonės koncepcijos idėja, kuri iliustruojama Strawsono (1974, 1979) ir Grice'o (1961) plėtotos šiuolaikinės priežastinės suvokimo teorijos (*causal theory of perception*) pavyzdžiu. Parodoma, kad bifurkacinės X sampratos idėja yra grindžiama nuostata, jog X yra sudėtinė sąvoka, o X yra sudėtinė sąvoka tada, kai ji analizuojama kaip susidedanti iš dviejų, vienas nuo kito nepriklausomų elementų, sudarančių būtinas ir pakankamas, X konstituojančias sąlygas. Sąmonės filosofijoje bifurkacinė psichologinio reiškinių koncepcija įgauna konkretnę pavidalą: X koncepcija yra bifurkacinė, kai X yra analizuojamas kaip susidedantis iš (i) elemento, kuris yra galvoje (*in the head*) ir (ii) elemento, kuris tai, kas yra galvoje, susieja su tuo, kas yra už jos (išoriniu pasauliu), o (i) ir (ii) sudaro būtinas ir pakankamas X sąlygas (taigi, pateikia konstitutyvų X aiškinimą).

Skyriaus pabaigoje teigiama, kad tolimesnių **II dalies** skyrių analizės pagrindu siekiama parodyti, jog dominuojanti semantinio natūralizmo forma pasižymi iš esmės dekartiška bifurkacine intencionalių nuostatų (*mintis, kad p; žinojimas, kad p; etc.*) samprata, kuri yra natūralistinių teorijų eksternalistinio pobūdžio bei suponuojamo funkcionalizmo ir reprezentacinės sąmonės teorijos išdava. Taip pat pažymima, kad nors šiuolaikinėje sąmonės filosofijoje funkcionalizmas ir reprezentacinė sąmonės teorija dažnai eina greta viena kitos, bifurkacinei intencionalių nuostatų sampratai pakanka įsipareigoti bent vienai iš jų: tai, kad intencionalių nuostatų analizėje yra nurodoma į (ii) tipo, „vidinio“ analizės elemento atžvilgiu išorinį faktorių seka iš teorijos eksternalistinio pobūdžio, o nuorodai į (i) tipo, „vidinį“, elementą užtikrinti pakanka pasiremti funkcionalizmu *arba* reprezentacine sąmonės teorija.

3 skyriaus 3.1. poskyryje parodoma, kad vyraujančios natūralistinės semantikos versijos angažuojasi eksternalistiniam pobūdžiui (Dretske 1996; Fodor 1987, 1994; Millikan 1984). Siekiant išskleisti šio pobūdžio specifiką, išskiriamos trys eksternalizmo sampratos: (i) bendroji (Bilgrami 1992), (ii) formuluojama *pareities* sąvoka (Goldberg 2007, Sawyer 2011) bei (iii) formuluojama *turinio determinavimo* kategorija (Glock ir Preston 1995). Teigiama, jog (iii) formuluotė atitinka standartinę semantinio

eksternalizmo sampratą, kurios atžvilgiu interpretuotinas ir natūralistinių teorijų „eksternalistiškumas“: šių koncepcijų požiūriu, *turinį determinuoja* išoriniai (priežastiniai, evoliuciniai, „istoriniai“, etc.), subjektui epistemiškai neprieinami faktoriai.

Pasiremiant Glüer (2014), Glocko (2012) ir Stalnakerio (1997) daroma skirtimi tarp *filosofinės* ar *fundamentalios semantikos teorijų* ir *formaliosios semantikos teorijų*, natūralistinės semantikos koncepcijos lokalizuojamos meta-teoriniame lygmenyje – įvardijama šių teorijų vieta šiuolaikinės fundamentinės semantikos problematikoje.

Poskyris baigiamas pažymint, kad natūralistinės semantikos teorijos, įsipareigojančios standartinei semantinio eksternalizmo sampratai, įsipareigoja nuostatai, kad išoriniai faktoriai yra būtina intencionalumo sąlyga, o tuo pačiu ir viena iš būtinų intencionalių nuostatų analizės sąlygų. Tai reiškia, jog natūralistinių semantikos teorijų eksternalistinis pobūdis su savimi atsineša vieną iš dviejų bifurkacinei intencionalių nuostatų koncepcijai būtinų sąlygų. Šių teorijų įsipareigojimas antrajai sąlygai atskleidžiamas po to, kai atliekama Putnamo semantinio eksternalizmo versijos, kuri, kaip paprastai manoma, motyvuoja bifurkacinę sąmonės koncepciją, analizė. Putnamo eksternalizmo analize siekiama ne tik išgryninti semantinio eksternalizmo ir bifurkacinės sąmonės koncepcijos ryšį, bet ir konkrečiu pavyzdžiu iliustruoti vieną iš „vidinio“ elemento raiškos būdų.

3.2. poskyryje tiriamas Putnamo (1975a) argumentas už semantinį eksternalizmą. Tyrimo metu pažymima, jog Putnamo prasmės (*meaning*) analizė remiasi *metodologinio solipsizmo* nuostata, jog esama „siaurų“ (*narrow*) psichologinių būvių. Teigiama, jog būtent šios, iš esmės internalistinės tezės kontekste turėtų būti vertinama Putnamo ginama eksternalizmo versija: jei psichologiniai būviai nelemia vartojamos išraiškos referencijos dėl to, kad jie yra „siauri“ (taigi, nepakankami „nukreipti“ terminą jo referento link), rodos, nelieka kitos išeities kaip manyti, jog terminų referenciją determinuoja „siauriems“ būviams išoriniai (Putnamo atveju – priežastiniai) faktoriai. Tai tuo pačiu rodo, jog Putnamo argumente už semantinį eksternalizmą nurodoma į abu bifurkacinei sampratai būtinus ir pakankamus elementus: „siaurus“ psichologinius būvius („vidinis“ elementas) ir išorinius faktorius, kurie determinuoja naudojamų terminų referenciją ar išreiškiamų teiginių teisingumo sąlygas.

Poskyris baigiamas *dekartiško* ar *vidinio, galvoje esančio (internal, wholly in the head) elemento* kategorijų aptarimu. Remiantis Stalnakeriu, parodoma, jog „dekartiškasis

taikiny“ yra platus ir įvairus: „kritikuojantys šią sampratą vienu aspektu, gali sutikti su ja kitu aspektu, o anti-dekartininkai kartais kaltina vieni kitus už slaptą dekartiškumą“ (Stalnaker 2008: 2). Tai rodo, jog nei *dekartiškumo*, nei *vidinių, galvoje esančių elementų* kategorijos neturi griežto apibrėžtumo. Kita vertus, akivaizdu, jog tokio apibrėžtumo nebuvimas teoretikams ne tik netrukdo ieškoti, bet ir nepadaro neįmanomu aptikti to, kas vienoje ar kitoje teorijoje ar paradigmoje yra vienu ar kitu aspektu *dekartiška* ar *vidiuiška*. Disertacijoje remiamasi nuostata, jog tam, kad būtų galima parodyti analizuojamos teorijos ar paradigmos įsipareigojimą *vidiniam* elementui griežti šių sąvokų apibrėžimai nėra būtini. Sąmonės filosofijos kontekste pakanka parodyti, jog iš teorijos seka nuostata, kad psichologinės sąvokos (intencionalių nuostatų atveju – intencionalūs veiksmožodžiai) nurodo į tokio pobūdžio esatį, kurią turėtume pakankamo pagrindo laikyti *vidiniu, subjekto galvoje esančiu* elementu.

4 skyrius skiriamas funkcionalizmo doktrinos sąmonės filosofijoje tyrimui. Dažnai teigiama, jog funkcionalistinė sąmonės teorija sugebėjo perimti savo pirmtakų – biheiviorizmo ir tapatumo teorijos (*identity theory*) – privalumus, išvengdama jų trūkumų, todėl **4.1. poskyris** skiriamas funkcionalizmo genezės analizei.

Pirmiausia analizuojama biheiviorizmo doktrina: atskleidžiamas santykis tarp filosofinio ir psichologinio biheiviorizmo, parodoma vadinamosios „kognityvinės revoliucijos“ (*cognitive revolution*) reikšmė biheiviorizmo įtakos mažėjimui (Cain 2002; Stout 2006; Glock *forthcoming*), įvardijami argumentai, paprastai laikomi pakankamu pagrindu atmesti biheivioristinę koncepciją (ar bent jau reduktyvistinę jos versiją) ir tapę pagrindu plėtoti tapatumo teoriją – antrąją funkcionalizmui ryškią įtaką padariusią sąmonės teoriją (Block 1981; Dainton & Robinson 2014).

Pažymima, jog tapatumo teorija reiškesi dviem būdais: kaip tipų (*type*) ar savybių (*properties*) ir kaip atvejų (*tokens*) tapatumo teorija. Trumpai pristatoma tipų tapatumo teorija: specifikuojamas šios teorijos teigiamo tapatumo objektas (Place 1956; Jackson 1998), parodoma, kad dėl šios tapatumo teorijos versijos nesuderinamumo su empiriniais faktais (visų pirma, su įvairiopa realizacija) ši teorija absoliučios daugumos teoretikų yra atmetama (Fodor 1985; Block 1978).

4.2. poskyrio pradžioje trumpai pristatoma atvejų tapatumo teorija. Pažymima, jog šios tapatumo teorijos kontekste pasikeičia teigiamo tapatumo objektas, ne tik dėl to, jog tapatinami tampa ne *tipai*, o *atvejai*, bet ir dėl to, kad tapatinamos ne *savybės*, o *atvejų-*

būviai (token-states). Teigiama, jog atvejų-būvių kategorija suponuoja *partikuliaristinę (particularist)* psichologinių būvių koncepciją, kuri leidžia manyti, kad atvejų tapatumo teorijoje tapatumo teiginiai išreiškia tapatumą tarp to, į ką galima pažvelgti iš dviejų skirtingų episteminių ir semantinių perspektyvų. Taip pat teigiama, jog būtent partikuliaristinės būvių sampratos perspektyvoje yra konceptualizuojama funkcionalizmo doktrinai centrinė „vidinio būvio“ (*internal state*) kategorija, šią konceptualizaciją papildant analitinių funkcionalistų ginama priežastine psichologinių sąvokų analize (Armstrong 1981; Lewis 1972, 1980).

Funkcionalizmas paprastai yra grindžiamas fizikalistine ontologija, todėl vidiniai būviai yra tapatinami smegenų ar nervų sistemos būviams (*brain/neural states*). Tačiau nepaisant fizikalistinių nuostatų, teoretikai sutaria dėl dviejų dalykų: pirma, kad nei vidinių būvių fizikinės, nei jų vidinės priežastinės-funkcinės rolės (*internal causal-functional roles*) nėra pakankamos determinuoti intencionalių būvių turinį; antra, kad vidinės priežastinės-funkcinės rolės gali determinuoti nebent „vidinį turinį“ (*narrow content*) ar „vidinę semantiką“ (*narrow semantics*), jei apskritai tokia pripažįstama. Bet kuriuo atveju, sutariama, kad nei smegenų ar nervų sistemos būvių fizikinės savybės, nei jų vidinės funkcinės-priežastinės rolės nedeterminuoja psichologinių būvių intencionalumo. Iš čia randasi būtinybė apeliuoti į išorinius faktorius, kurie funkcionalistinės psichologinių būvių analizės požiūriu yra būtini intencionalių nuostatų turiningumui – jų „nukreiptumui“ – užtikrinti. Tai leidžia parodyti, jog iš funkcionalistinės *vidinių būvių* kategorija paremtos ontologijos seka bifurkacinei intencionalių nuostatų koncepcijai reikalinga prielaida, kad esama tokių „vidinių“ elementų, į kuriuos nurodo intencionalūs veiksmoždziai (ar jų nominalizacijos), tačiau kurių vidinės savybės negeba determinuoti jų intencionalumo.

5 skyrius skiriamas reprezentacinės sąmonės teorijos (RST) analizei. Pažymima, kad RST kaip filosofinė teorija turėtų būti skiriama tiek nuo „kognityvistinės“ pozicijos empirinėje psichologijoje, tiek nuo teiginio, jog intencionalios nuostatos yra „reprezentacijos“ dėl to, kad pasižymi semantinėmis savybėmis. Sąmonės filosofijoje RST intencionalius būvius apibrėžia kaip esančius santykyje su mentalinėmis reprezentacijomis (*mental representations*), o šių būvių intencionalumą siūlo aiškinti mentalinių reprezentacijų semantinėmis savybėmis (Shea 2003; Pitt 2012; Pickles 1994; Margolis & Laurence 2007).

Slaney ir Racine'o (2011) analizės pagrindu išskleidžiama reprezentacinė sąvokų teorija. Pasiremiant Fodoro (1987) propozicinių nuostatų analize, eksplikuojama dominuojančių natūralistinių semantikos teorijų intencionalių nuostatų analizės forma, reprezentuojanti tiek „vidinius“ reprezentacinius, tiek jų semantines savybes determinuojančius „išorinius“ faktorius.

Skyrius baigiamas Putnamo (1981) „magiškosios referencijos teorijos“ aptarimu. Atskleidžiama sąsaja tarp būtinybės apeliuoti į išorinius, referenciją determinuojančius faktorius ir nuostatos, kad sąvokos yra reprezentacijos. Tuo būdu ne tik paaiškinama, kodėl RST besiremiančios natūralistinės semantikos teorijos yra eksternalistinės, bet ir darsyk patvirtinama nuostata, jog dominuojančių natūralistinės semantikos teorijų pagrindai pasižymi bifurkacine intencionalių nuostatų koncepcija.

III disertacijos **dalį** sudaro du skyriai. **1 skyriuje** atliekama kritinė reprezentacinės sąvokų koncepcijos analizė, pristatoma ir pagrindžiama alternatyvi gebėjimais grįsta sąvokų ir sąmonės koncepcija bei įvardinami jos teoriniai privalumai. **2 skyriuje** analizuojant ir pasiūlant turinio epifenomenalizmo problemos sprendimą, parodomas intencionalumo teorijos ir veiksmo filosofijos ryšys.

1 skyriaus 1.1. poskyryje pristatomos trys pagrindinės ontologinės sąvokų teorijos: reprezentacinė sąvokų koncepcija (RSK), fregiška sąvokų teorija bei gebėjimais grįsta koncepcija (GGK). Kadangi dominuojančios natūralistinės semantikos koncepcijos remiasi RSK, pagrindinis dėmesys skiriamas būtent šios teorijos kritinei analizei.

Išskiriami du aiškinamieji RSK privalumai, kurie pateikiami šiai teorijai paremti: tai, kad RSK gali paaiškinti (i) „minties produktyvumo“ (*productivity of thought*) fenomeną bei (ii) kaip psichiniai procesai gali būti ir racionalūs, ir būti fiziškai realizuoti (Margolis & Laurence 2007). RSK atžvilgiu išsakomos trys kritinės pastabos.

Pirma, nėra aišku, kodėl gebėjimui „generuoti“ sudėtingesnes mintis – „minties produktyvumui“ – paaiškinti būtina apeliuoti į kompozicionalumo principu generuojamas mentalines reprezentacijas, ir kodėl sudėtingesnių gebėjimų įgijimas negali būti aiškinamas kaip paprastesnių gebėjimų vystymas ar lavinimas.

Antra, net jei sutiktume su prielaida, jog mentalinės reprezentacijos yra būtinos konkrečių kognityvinių gebėjimų aiškinimui, iš to neplaukia išvada, jog *sąvokos yra mentalinės reprezentacijos*. Kitaip sakant, net tarus, jog sub-asmeniniame lygmenyje (*sub-personal level*) kognityvinė psichologija negali apsieiti be mentalinių reprezentacijų, tai

dar nėra pakankamas pagrindas manyti, jog tai, ką kognityvinė psichologija postuluoja aiškindama kognityvinius gebėjimus, yra sąvokos. Ši pastaba iliustruojama ir pagrindžiama Hornsby (1997) aptariama Dennetto (1969) įvesta skirtimi tarp asmeninių/sub-asmeninių būvių, faktų ar lygmenų.

Trečia, esama bent dviejų konceptualinio pobūdžio argumentų, dėl kurių sąvokos neturėtų būti laikomos mentalinėmis reprezentacijomis. Visų pirma, antrinant Glockui (2010) teigiama, jog sąvokos nėra mentalinės reprezentacijos, nes sąvokos yra dalybinės (*shareable*), o mentalinės reprezentacijos – ne. Be to, remiantis Burge'u (1977), parodoma, jog nuostata, kad sąvokos yra mentalinės reprezentacijos nesuderinama su nuostata, jog sąvokos yra turinio *aspektai* (*aspects of content*).

Dėl šių priežasčių RSK siūloma keisti GGK, o minties intencionalumą laikyti išvestiniu ne iš mentalinių reprezentacijų semantinių savybių, o iš kognityvinių gebėjimų raiškos.

GGK yra bendresnės, gebėjimų bei galios (*power*) kategorijomis grindžiamos sąmonės teorijos dalis, kurios pristatymui skiriamas **1.2. poskyris**. Remiantis Glocku (*forthcoming*), White'u (1972) ir Kenny (1989, 2010) parodoma, jog gebėjimais grįsta sąmonės koncepcija yra alternatyva tiek dekartiškajam reprezentacionalizmui, tiek dualistinėms ir monistinėms sąmonės teorijoms, kurios sąmonę laiko nematerialaus ar materialaus pobūdžio substancija ar objektu. Gebėjimų koncepcijos požiūriu, sąmonė – tai tam tikras potencialumas (*potentiality*), kuris turėtų būti skiriamas tiek nuo jo vykdingojo (*vehicle*), tiek nuo raiškos sąlygų (*conditions of exercise*), tačiau tuo pačiu neturėtų būti reifikuojamas. Teigiama, jog gebėjimų teorijos atžvilgiu, bihevioristinė koncepcija sąmonę redukuoja į jos raiškos sąlygas, tapatumo teorija – į jos empirinį pagrindą (vykdintoją), o funkcionalizmo postuluojamas antrosios-eilės (*second-order*) savybės nėra būtinos.

Kartais gebėjimais grįsta sąmonės teorija atmetama nurodant, jog ji negali paaiškinti, kodėl – dėl kokių priežasčių – individai turi konkrečius gebėjimus ar galias. Disertacijoje teigiama, kad argumentas nepagrįstas, nes remiasi klaidinga prielaida, jog gebėjimų teorija privalo pateikti *priežastinį* gebėjimų ar galių aiškinimą. Remiantis disertacijos **I dalies 2 skyriaus 2.4. poskyryje** įvardinta skirtimi tarp konstitutyvių ir priežastinių aiškinimų, akcentuojama, jog gebėjimais grįsta sąmonės koncepcija nesiekia ir neturėtų siekti pateikti priežastinį gebėjimų paaiškinimą. Šios teorijos tikslas yra atsakyti į klausimą, ką reiškia

būti sąmoningu bendriausia šio žodžio prasme, taigi pateikti konstitutyvų, o ne priežastinį sąmonės (ar sąmoningumo) aiškinimą.

1.3. poskyryje aptariama ir ginama sąvokų turėjimo (*concept possession*) kaip normatyvinio gebėjimo (*normative ability*) koncepcija. Viena ar kita forma ši koncepcija buvo ar yra plėtojama Price'o (1953), Geacho (1957), Dummetto (1993), Peacocko (1992), Glocko (2010, *forthcoming*), Kenny (1975, 1989, 2010), Hackerio (2013) ir kt. Šios teorijos požiūriu, sąvokų turėjimas yra normatyvinių standartų vedamas klasifikacinis (taigi, ne vien diskriminacinis) gebėjimas, kuris yra glaudžiai susijęs, tačiau neturėtų būti tapatinamas, su *lingvistiniais* gebėjimais: natūralios kalbos išraiškų vartojimas yra pakankama, tačiau nebūtina sąvokų turėjimo sąlyga.

Vienopų (*one-way*) vs dvejopų (*two-way*) galių skirties kontekste keliamas klausimas, ar sąvokų turėjimas yra vienopa, ar dvejopa galia. Teigiama, jog gebėjimas klasifikuoti nėra vienopa galia, nes pastaroji negali būti normatyvi, bet nėra ir dvejopa, nes šis gebėjimas nėra tolygiai priklausomas nuo valios. Šiuo pagrindu teigiama, jog sąvokų turėjimas, kaip normatyvinis gebėjimas yra kažkur tarp vienopų ir dvejopų galių.

Poskyris baigiamas pačių *sąvokų* charakteristika. Teigiama, jog, jei sąvokų turėjimas yra normatyvinis gebėjimas elgtis pagal tam tikras taisykles ar klasifikacinius principus, tai natūralu manyti, kad sąvokos yra taisyklės ar klasifikaciniai principai, kurie subjektui yra epistemiškai prieinami (*epistemically accessible*) ir kuriais subjektas vadovaujasi šio gebėjimo raiškos metu.

1.4. poskyris skiriamas gebėjimais grįstos prieigos implikacijų ir teorinių privalumų aptarimui. Pirmiausia įvertinama, ar gebėjimais grįsta koncepcija suderinama su semantinio eksternalizmo doktrina. Teigiama, jog gebėjimais grįsta koncepcija yra suderinama su bendrąja eksternalizmo charakteristika (Bilgrami 1992), nors tokia eksternalizmo versija iš šios koncepcijos ir neseka. Tačiau parodoma, jog gebėjimais grįsta prieiga nėra suderinama su standartine eksternalizmo versija, kurios požiūriu, turinys yra tiesiogiai determinuojamas išorinių, subjektui epistemiškai neprieinamų faktorių. Gebėjimais grįstos prieigos teigimu, minties turinį determinuoja ne vidiniai ar išoriniai, subjektui epistemiškai neprieinami faktoriai, o konkrečios aplinkybės ir subjekto elgesys (tai, ką subjektas daro ir sako, ar darytų ir saktų) šiose aplinkybėse. Pažymima, jog klausimas, ar ši koncepcija suderinama su minimalistine eksternalizmo nuostata – teiginiu, kad bent kai kurių terminų ar sąvokų atveju aplinkybės (*environment*) patenka į jų

ekstensijos determinavimą (*enters into determining their extension*) (McDowell 1998a) – priklauso nuo to, ar *patekimo į ekstensijos determinavimą* kategorija yra suderinama su minėtais turinį determinuojančiais faktoriais (aplinkybėmis ir subjekto elgesiu aplinkybėse).

Poskyryje taip pat parodoma, jog normatyvinis sąvokų aspektas gali paaiškinti semantinio normatyvumo fenomeną, o episteminis – išspręsti turinio smulkiagrūdiškumo problemą: propozicinio turinio normatyvumą garantuoja sąvokų normatyvumas, o subjektui prieinamos sąvokos, kurios yra propozicinio turinio individuacijos kriterijus, tampa ir turinio smulkiagrūdiškumą lemiančiu principu. Aptariamos ir gebėjimais grįstos prieigos teorinės implikacijos savizinos problemai. Be to, parodoma, jog iš šios koncepcijos sekanti nuostata, kad sąvokos yra abstraktūs objektai, susieti su kognityviniais gebėjimais, gali paaiškinti sąvokų dalybiškumą.

Galiausiai keliamas klausimas, ar gebėjimais grįsta koncepcija yra „natūralistinė“. Į klausimą atsakoma sąlygine forma. Teigiama, jog nei gebėjimų, nei galios sąvokos nežymi supernatūralių (*supernatural*) savybių, be to, pažymima, kad šios kategorijos yra suponuojamos (kaip teorijos *explanandum*) kognityvinėje psichologijoje. *Jeigu* tai yra pakankamas pagrindas pagrįsti savybių „natūralumui“, tuomet gebėjimų ir galios kategorijomis grindžiama intencionalumo ir sąmonės koncepcija yra natūralistinė teorija, nors ir netenkina mokslinio natūralizmo nuostatos, jog konstitutyvus sąmonės (ar sąmoningumą konstituojančių kategorijų) aiškinimas turi būti reduktyvus ir konstruojamas gamtos mokslų kategorijų pagrindu.

1.5. poskyryje kritiškai analizuojama „deskriptyvistinė“ („*descriptivist*“) vadinama fregiškos *Sinn* kategorijos interpretacija. Siekiama parodyti, jog fregiška semantika neįsipareigoja semantiniam internalizmui, o gebėjimais grįsta prieiga tokia netampa, jei yra konstruojama fregiškos *Sinn* kategorijos pagrindu. Analizę sudaro keturios dalys:

- 1) Aptariama Russello deskripcijų teorijos (1905) įtaka deskriptyvistinei fregiško *Sinn* interpretacijai (pvz., Burge 1977; Searle 1983). Antrinama Dummettui (1973) ir Bellui (1979) teigiant, kad apibrėžtosios deskripcijos nėra tinkamas būdas konceptualizuoti fregišką *Sinn*.
- 2) Įvertinami Kripkes ir Donnellano argumentai prieš deskriptyvizmą; teigiama, kad jie yra argumentai prieš fregišką *Sinn* tik jei remiasi nuostata, jog *Sinn* yra deskriptyvus.

- 3) Analizuojama tarp „tiesioginės referencijos“ (*direct reference*) atstovų paplitusi fregiško *Sinn* samprata (Kaplan 1989). Pasiremiant Evansu (1982) teigiama, kad samprata yra klaidinga, nes remiasi klaidinga prielaida, jog iš fregiškos *Sinn* kategorijos seka, kad *Sinn* determinuojama referencija (*Bedeutung*) yra netiesioginė.
- 4) Parodoma, jog fregiškasis *Sinn* yra suderinamas su Kripkes rigidiškumo idėjos pagrindu formuluojama „tiesioginės referencijos“ idėja (Kaplan 1989).

2 skyriuje tiriama turinio epifenomenalizmo problema. Pirmoje **2.1. poskyrio** dalyje parodoma, jog problema seka iš trijų prielaidų: (1) neurofiziologinės savybės yra pakankamos kūno judesių (*bodily movements*) priežastiniam aiškinimui; (2) turinio savybės nėra neurofiziologinės savybės; (3) veiksmas (*action*) yra kūno judesys. Disertacijoje suponuojama, jog (1) ir (2) prielaidos yra teisingos, todėl sėkmingas problemos sprendimas turėtų ieškoti būdo parodyti, jog (3) prielaida yra klaidinga.

Antroje poskyrio dalyje pažymima, kad turinio epifenomenalizmo problema remiasi prielaida, jog veiksmo aiškinimas yra priežastinis aiškinimas (Alvarez 2007). Aptariama Anscombe (1957) ginama „interpretacinė“ veiksmo supratimo koncepcija, siūlanti intencionalius aiškinimus laikyti „racionalizacijomis“, o ne priežastiniais aiškinimais. Remiantis Audi (1993), parodoma, jog Anscombe „interpretacinė“ veiksmo koncepcija yra suderinama su nuostata, jog turinio turėjimas (*having of content*) gali būti priežastiniam veiksmo aiškinimui relevantiškas faktorius, o šios prielaidos pakanka pagrįsti tezei, kad veiksmo aiškinimas yra priežastinis.

2.2. poskyryje analizuojama psichinio priežastingumo (*mental causation*) sąvoka bei pristatoma analitinėje veiksmo filosofijoje dominuojanti „standartinė“ vadinama veiksmo koncepcija (*the standard view*). Remiantis Jacobu (1992), Marcusu (2009), Burge'u (2007), Hornsby (1997), Armstrong'u (1968) bei Steward (2009), analizuojama atvejų fizikalizmo teorija bei iš jos plaukianti partikuliaristinė mentalinių būvių koncepcija. Įvardinamos šios koncepcijos sąsajos su iš funkcionalizmo pareinančia standartinė veiksmo koncepcija. Remiantis Hornsby siūlymu skirti dvi „judesio“ (*movement*) sąvokas – tranzityvinę (A pajudino B) ir netranzityvinę (A pajudėjo) – konkretizuojama turinio epifenomenalizmo problemos suponuojama veiksmo kaip kūno judesio koncepcija. Parodoma, jog standartinės veiksmo koncepcijos požiūriu, *veiksmai*

yra psichinių būvių sukeliami įvykiai (*events*), kurie yra kūno judesiai netranzityvine prasme (Soutland 2009; Sandis 2009).

Veiksmą įvykiu laikančios standartinės veiksmo koncepcijos alternatyvų paieškai skiriamas **2.3. poskyris**. Pirmoje dalyje analizuojama Dretskes (2009b) ginama procesinė (*processual*) veiksmo koncepcija. Pažymima, jog Dretskes veiksmo teorija remiasi hiuimiška priežastingumo teorija ir dėl to veiksmą siekia redukuoti į įvykių junginį, o veikėjų priežastingumą – į įvykių priežastingumą (*event causation*). Be to, parodoma, kad iš Dretskes koncepcijos seka dvi nepriimtinos nuostatos: tai, jog veiksmai negali būti stebimi ir kad veiksmai yra kūno judesiai. Pirmoji nuostata atmestina dėl to, kad nesuderinama su faktu, jog veiksmai yra stebimi; antroji – dėl to, kad nesuderinama su paties Dretskes pateiktu veiksmo apibrėžimu, pagal kurį veiksmas yra vidinių įvykių, sukeliančių kūno judesius, sukėlimas.

Antra poskyrio dalis skiriama aristoteliškos priežastingumo teorijos bei veikėjo priežastingumo kategorijos pagrindu grindžiamų veiksmo koncepcijų analizei. Tradiciškai veikėjo priežastingumo kategorija grindžiama veiksmo teorija remiasi nuostata, kad veikėjai sukelia *veiksmus, kurie yra kūno judesiai*. Tačiau būtent šios nuostatos priėmimas neleistų išspręsti turinio epifenomenalizmo problemos. Todėl, remiantis Alvarez ir Hymanu (1998), Hymanu (2015), Steward (2009) ir Hornsby (2015), ginama alternatyvi veikėjo priežastingumo kategorijos pagrindu konstruojama veiksmo teorija, kurios požiūriu veiksmas yra ne įvykis, kurį veikėjas sukelia, o procesas, kurio metu veikėjas sukelia įvykį. Šios veiksmo teorijos požiūriu, veiksmo kategorija neturėtų būti redukuojama į įvykio kategoriją (priešingai nei standartinėje veiksmo koncepcijoje), o veikėjo priežastingumas – į įvykio priežastingumą (priešingai nei hiuimiška priežastingumo teorija grindžiamose veiksmo teorijose).

Poskyrio pabaigoje, įvertinus du šiai koncepcijai išsakomus argumentus, parodoma, jog nei vienas jų nepaneigia ginamos veiksmo teorijos, atmetančios argumentų suponuojamą, įvykiais grįstą priežastingumo koncepciją. Galiausiai teigiama, jog alternatyvi, *procesas*, o ne *įvykio* kategorija grindžiama veiksmo teorija yra pajėgi išspręsti turinio epifenomenalizmo problemą. Problema išsprendžiama atmetant implicitiškai suponuojamą standartinės veiksmo koncepcijos branduolį sudarančią idėją, jog veiksmas yra įvykis, kuris yra kūno judesys (netranzityvine prasme). Šios prielaidos atmetimas

leidžia paaiškinti, kodėl *veiksmo* aiškinimas, kuriame figūruoja turinio kategorija, nėra kūno judesių aiškinimas.

Išvados.

1. Disertacijoje atliktas tyrimas rodo, jog bendroji intencionalumo problemos formuluotė, klausianti, *ką reiškia* kam nors (psichiniam būviui, kalbinei išraiškai, gestui, etc.) turėti tam tikrą turinį arba *kas privalo būti* idant toks turinys galėtų būti priskirtas, pažymi, kad intencionalumo problemos sprendimas reikalauja konstitutyvios, intencionalumo esmę specifikuojančios teorijos. Be to, atsižvelgiant į intencionalių nuostatų išraiškų teiginių gramatinę struktūrą, intencionalumo problemą tiksliau būtų interpretuoti kaip apimančią tris skirtingas, tačiau tarpusavyje glaudžiai susijusias klausimų grupes, kurios išskiriamos jų turinio ir jam keliamų klausimų pagrindu: pirmoji išskiriama klausimų apie intencionalias nuostatas, antroji – apie intencionalų turinį, o trečioji – apie turinį determinuojančius faktorius pagrindu. Standartinės semantinio natūralizmo versijos analizė rodo, jog ši įsipareigoja ne tik konstitutyviam, visus tris probleminius laukus apimančius intencionalumo aiškinimui, bet ir papildomam reikalavimui, jog aiškinimas privalo būti reduktyvus ir konstruojamas gamtos mokslų kategorijų pagrindu.

2. Konstitutyvus, reiškinio *esmę* ar *prigimtį* siekiantis specifikuoti, aiškinimas paprastai suprantamas kaip įsipareigojantis pateikti *metafiziškai* būtinas ir pakankamas reiškinio egzistavimo sąlygas, o pats aiškinimas – pagrįstas analize. Atsižvelgiant į kritinius argumentus, išsakytus nuo sąvokų nepriklausomų esmių ir neredukuojamo metafizinio būtinumo atžvilgiu, konstitutyvių teorijų pobūdį – jose numanomą modalumą bei jų pagrindimą – derėtų interpretuoti konceptualistinėje perspektyvoje: esmė yra konceptuali (X esminga yra tai, kas seka iš X sąvokos), konstitutyviuose aiškinimuose numanomas būtinumas yra konceptualus („būtina, kad X yra Y“ teisingumą garantuoja nuostata, jog tai konceptualinė, X sąvoką eksplikuojanti ar apibrėžianti tiesa), o konstitutyvių teorijų pagrindimas analize reiškia jų pagrindimą konceptualine analize, kuri gali reikštis įvairiomis, nebūtinai būtinų ir pakankamų sąlygų pavidalą turinčiomis formomis bei būti persipynusi su empiriniais faktais. Be to, kaip ir reiškinio esmė turėtų būti skiriama nuo jo priežastinių-įgalinančių sąlygų ar nuo jo egzistavimui pakankamų sąlygų, taip ir konstitutyvus aiškinimas turėtų būti skiriamas tiek nuo priežastinio aiškinimo, tiek nuo aiškinimo, konstruojamo *pareities* ar *grindimo* kategorijomis.

3. Semantinio natūralizmo teorinių pagrindų analizė rodo, jog vyraujančios natūralistinės semantikos teorijos priklauso priežastinio turinio determinavimo teorijų (bendresniu požiūriu – ir priežastinių sąmonės teorijų) tipui, suponuoja standartinę semantinio eksternalizmo versiją ir yra grindžiamos funkcionalistine sąmonės ontologija bei reprezentacine sąmonės teorija. Tai, jog vyraujančios natūralistinės semantikos teorijos priklauso priežastinių turinio determinavimo teorijų tipui yra iš dalies nulemta šių teorinio eksternalistinio pobūdžio, kas, savo ruožtu, iš dalies pareina nuo įsipareigojimo funkcionalizmo kategorinei struktūrai bei reprezentacinei sąvokų ir sąmonės koncepcijai. Maža to, vyraujančios semantinio natūralizmo formos teorinių pagrindų tyrimas rodo, jog įsipareigojimas funkcionalizmo ir reprezentacinės sąmonės koncepcijoms bei šių teorijų eksternalistinis pobūdis konstitutyvios intencionalumo teorijos kontekste implikuoja bifurkacinę intencionalių nuostatų sampratą.

4. Vyraujančios natūralistinės intencionalumo teorijos, kurios yra konstruojamos *vidinių būvių, mentalinių reprezentacijų* bei jų semantines savybes konstituojančių *priežastinių ryšių ir/ar biologinių funkcijų* kategorijų pagrindu turėtų būti pakeičiamos *gebėjimų ir galios* kategorijomis grindžiama intencionalumo teorija, kuri pasižymi šiais teoriniais privalumais:

i. gali paaiškinti standartinėms natūralistinėms teorijoms kylančias ir sprendimui nepasiduodančias semantinio normatyvumo, turinio smulkiagrūdiškumo, savižinos ir sąvokų dalybiškumo problemas;

ii. yra suderinama su tiesiogiai turinio nelemenčia, aplinką kaip turiniui determinuoti reikšmingą kontekstą reprezentuojančia semantinio eksternalizmo samprata, kuri išvengia epistemiškai nepalankių, iš standartinės semantinio eksternalizmo formos plaukiančių pasekmių;

iii. gali būti konstruojama fregiškos semantikos pagrindu, nors dėl to netapti internalistine;

iv. nepaisant to, jog netenkina mokslinio natūralizmo formos keliamų reikalavimų – nėra nei reduktyvistinė, nei konstruojama gamtos mokslų (pvz., fizikos, chemijos ar biologijos) žodyno ar ontologinių įsipareigojimų pagrindu – yra užtektinai natūralistinė ir dėl to laikytina pranašesne natūralistine intencionalumo ar fundamentinės semantikos teorija.

5. Turinio epifenomenalizmo problema – vienas rimčiausių natūralistinėms sąmonės ir veiksmo teorijoms kylančių iššūkių – esmingai priklauso nuo standartinės veiksmo koncepcijos, grįstos *įvykių priežastingumo* kategorija, partikuliaristine, iš atvejų fizikalizmo teorijoje numanoma sąmonės ontologija, ir hiumiška priežastingumo teorija. Galimų alternatyvų analizė rodo, jog problemą išspręsti galėtų *veikėjo priežastingumo* kategorija, aristoteliška priežastingumo teorija bei gebėjimais grįsta sąmonės ontologija konstruojama veiksmo koncepcija, kuri veiksmą apibrėžia ne kaip įvykį, kurį sukelia psichiniai būviai, o kaip procesą, kurio metu veikėjas sukelia įvykį. Tokiu būdu, atmetus iš standartinės veiksmo teorijos sekančią prielaidą, jog veiksmas yra įvykis, kuris yra kūno judesys (netranzityvine – „A pajudėjo“, o ne „A pajudino B“ – prasme), tuo pačiu atmetama pagrindine laikoma, turinio epifenomenalizmo problemą lemianti prielaida, kad veiksmo aiškinimas, kuriame esmingai figūruoja intencionalaus turinio kategorija, yra kūno judesių aiškinimas.

Mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas:

1. Gilaitis, M. 2017. Dekartiški semantinio natūralizmo bruožai. *Problemos* 91: 7-16.
2. Gilaitis, M. 2015. Causal Theories of Mental Content: Where Is the ‘Causal Element’ and How Does It Make Intentionality Relational? *Problemos* 87: 19-30.
3. Gilaitis, M. 2014. Neverbalinio kontinuumo hipotezė: prasmė kaip įgimtas gebėjimas interpretuoti? *Problemos. Priedas*: 29-38.

Pranešimai konferencijose:

1. “Perception as Mental Representation: Two Interpretations”.
Suvokimo filosofijai skirtas doktorantų seminaras su prof. Paulu Snowdonu, Ciuricho universitetas, Ciurichas, Šveicarija, 2014 m. gruodžio 10 d.
2. “The Concept of Mental Representation in Causal Theories of Mental Content”.
Jungtinis Ciuricho ir Vilniaus universiteto doktorantų seminaras, Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva, 2014 m. spalio 17 d.
3. “Can Teleosemantics Explain Mental Content?”
Vasaros mokykla “The Philosophy of Animal Minds” su prof. Hansu-Johannu Glocku ir prof. Markusu Wildu, Hausern/St. Blasien, Vokietija, 2014 m. rugpjūčio 25-29 d.
4. “Causal Theories of Intentionality”.
Doktorantų kolokviumas, Ciuricho universitetas, Ciurichas, Šveicarija, 2014 m. balandžio 2 d.
5. „Prasmė, intencionalios nuostatos ir „konceptualus kalbos vartotojo pasaulio vaizdas““.
Prof. Rolandui Paviloniui skirta mokslinė konferencija „Prasmė ir tapatumas analitinėje filosofijoje“, Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva, 2014 m. gegužės 16 d.
6. „Semantinis natūralizmas kaip objektinės intencionalių nuostatų koncepcijos sekmuo“.
Doktorantų kolokviumas, Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva, 2013 m. balandžio 22 d.

Išsilavinimas:

- 2011-2017: filosofijos doktorantūros studijos Filosofijos istorijos ir logikos katedroje, Vilniaus universitete, kurių metu nuo 2013 m. spalio mėn. iki 2014 m. spalio mėn.

stažuotasi Ciuricho universiteto Filosofijos institute, Šveicarijoje. Stažuotę finansavo Šveicarijos universitetų rektorių konferencija (CRUS).

- 2010-2011: filosofijos magistrantūros studijos Centrinės Europos universitete, Budapešte, Vengrijoje.
- 2006-2010: filosofijos bakalauro studijos Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete, kurių metu nuo 2009 rugsėjo mėn. iki 2010 m. vasario mėn. studijuota pagal Erasmus mainų programą Leuveno katalikiškojo universiteto Filosofijos institute, Belgijoje.

Contemporary analytic philosophy is predominantly “naturalistic”: the majority of philosophers that belong to the analytic tradition claim to be “naturalists” and the theories they propose are maintained to be developed in the spirit of “naturalism”. But the term “naturalism”, when used in the context of contemporary analytic philosophy, typically has a specific meaning: primarily, the notion is not used to indicate that the proposed theory is – or a philosophical theory in general ought to be – compatible with the truths of natural or other empirical sciences, but rather to indicate that the theory is a piece of “naturalization” of some allegedly non-natural concepts or the phenomena that they signify (for example, norms, knowledge, action, or colors). From the naturalistic perspective, the categories or entities that are postulated by the natural sciences, such as physics, chemistry or biology, are not problematic. However, according to naturalism, discourse about norms, psychological states of agents or intentional actions are problematic and therefore require naturalization of the relevant categories.

Philosophical naturalism comes in a variety of forms, and the concept of naturalism has no sharp boundaries. But it is safe to maintain that currently it is “scientific naturalism” that is the predominant form of philosophical naturalism in contemporary analytic philosophy. At this point it should be emphasized that what is at issue here is not respect for the results of the natural sciences, or empirical sciences more generally. Rather, the scientific form of naturalism involves the stronger claim that the natural sciences are, or ought to be, the only guide in matters of semantics, epistemology and ontology. In short, scientific naturalism is guided by idea that the description of nature or reality provided by the natural sciences is the only genuine or unproblematic description of it there is. Consequently, there is no genuine or unproblematic knowledge outside natural science (epistemology), to be part of reality is to belong to the ontology of some natural science (ontology), and what is real or natural is what can be described by the concepts of some natural science (semantics).

So-called naturalization projects or naturalization proposals have been initiated on the basis of the ideals of scientific naturalism. Hence, the idea of naturalization is typically understood as a substantial intellectual attempt to demonstrate that the allegedly non-natural concepts or the phenomena that they stand for can be understood and explained by relying only on the vocabulary (or ontological domain) of some natural science. More specifically, the concept of naturalization implies the attempt to clarify or reform (which

verb seems apt depends on one's point of view) the non-natural concepts in terms of the concepts that are used in the natural sciences, to reinterpret them as playing a nonfactual role, or to eliminate them (at least from the vocabulary that is used to describe reality).

In the philosophy of mind, broadly understood, the idea of naturalization that is rooted in the principles of scientific naturalism transforms into the tenet that such mental phenomena as thinking of something, using language in a meaningful way, perceiving an object, or acting voluntarily can be understood and explained only in terms drawn from the natural sciences. Naturalistic theories of intentionality that are the primary object of this thesis are a special case of scientific naturalism. The kind of theories at issue (such as informational semantics, teleosemantics or biosemantics) are commonly grouped under the heading of "semantic naturalism", for despite their differences, all of them argue that intentional and semantic phenomena are "natural" in the sense implied by scientific naturalism. As one of the leading semantic naturalists Jerry Fodor has famously put it (1987), if intentionality is real, it must be something else: there is no place for intentional categories in a physicalistic worldview.

The dissertation is dedicated to the inquiry of the possibilities of semantic naturalism: to the critical analysis of its standard form as well as to the quest and defense of an alternative approach. However, the domain of inquiry of the thesis should be specified more precisely at least in two respects.

First of all, in the analytical and the critical parts of the dissertation, the primary focus of the discussion is on *propositional* form of *intentionality of thought* (in the broad sense of this term, encompassing belief, desire, intention and other related intentional attitudes). This mirrors the focus of semantic naturalism itself, for despite the fact that thought and perception are closely related, and there is good reason to believe that there are non-propositional forms of intentionality, the kind of mental states that have been the focus of naturalization proposals are propositional attitudes where, and the debates primarily revolve around intentionality of thought, broadly construed.

Secondly, the analytical sections of the thesis are dedicated to the analysis of *the methodological and epistemological assumptions* of the orthodox form of semantic naturalism (as well as to the theory of intentionality more generally), and to the analysis of the *presupposed philosophical theories* that are implicit in the predominant paradigm. Thus, the object of research is not some specific naturalistic theory of intentionality (or

“psychosemantics”, as some naturalists like to call it), but the general framework, which is implicit in the standard version of semantic naturalism, and which informs and guides the specific theories and their development.

Objectives of the thesis. The thesis has the following aims:

1. Clarify the subject matter of a theory of intentionality in general, as well as of its naturalistic form in particular, and propose a comprehensive analysis of its methodological and epistemological assumptions supplemented by argued interpretations of the main categories.

2. Explicate and analyze the philosophical theories that constitute the underlying framework of the predominant form of semantic naturalism, specify their interrelations, and propose a conception of semantic naturalism based on the interpretation of the explicated premises that reflects the general character of the standard view.

3. Critically evaluate the presupposed theories and defend an ability-based approach in the philosophy of intentionality and the ontology of mind more generally.

4. In the context of the analysis of the problem of content epiphenomenalism, reveal the connection between a theory of intentionality or semantics on the one hand, and theory of action on the other, as well as to propose a solution to the indicated problem.

Claims of the thesis. In general, the thesis argues for the ability-based approach to the problem of intentionality by maintaining that it can address the problems faced by the standard theories and is naturalistic enough despite not meeting the reductive standards of the scientific form of naturalism. More particularly, the thesis argues for the following claims:

1. The problem of intentionality (i) revolves around three groups of questions that are distinguished by reference to their subject matter (intentional states, their content and content determining factors) and are characterized by a set of questions concerning the indicated object of inquiry, and (ii) calls for a constitutive account specifying the essence or nature of intentionality. The standard form of semantic naturalism is additionally committed to the idea that the relevant account ought to be reductive and construed in terms of some natural science.

2. A constitutive theory, aiming at the definition of the essence or nature of some phenomenon, ought to be interpreted on conceptualist lines: essence is conceptual, as is the modality implicit in constitutive claims, whereas the requirement that the latter ought

to be substantiated by analyses should be taken to call for substantiation by conceptual analysis, which might take a variety of forms (i.e. not necessarily the specification of necessary and sufficient conditions) and be intertwined with empirical inquiry.

3. A theory of intentionality that is based on the categories of *ability* and *power* is a preferable alternative to the predominant naturalistic accounts of intentionality, which are essentially Cartesian and bifurcationist and are based on the categories of *internal states*, *mental representations* and *causal relations* and/or *biological functions* determining their semantic properties. The ability view can (i) explain the problems that the standard naturalistic theories face and have difficulty accounting for, (ii) is compatible with a version of semantic externalism, which does not imply that external factors unknown to the subject directly determine the intentional content and represents the external environment as a relevant contextual element for determination of content, (iii) can be construed on the basis of the Fregean *Sinn* without commitment to semantic internalism, and (iv) despite the fact that it does not meet the reductive requirements of scientific naturalism is naturalistic enough.

4. The problem of content epiphenomenalism, which is a daunting problem for naturalistic theories of mind and action, can be accounted for if a theory of action that is based on the idea of agent causation, the Aristotelian theory of causation and ability or a power-based ontology of mind replaces the standard view of action, which reduces agency to a concatenation of events (and agent causation to event causation), rests on the Humean theory of causation and a particularist ontology of mind that is implied by the doctrine of token physicalism.

Methodology of the research. The thesis presupposes the doctrine of intentional realism, according to which intentional states and their semantic properties are real, i.e. are part of reality. Intentional realism is assumed not only because it is the near-consensus among philosophers of mind, but also because it is presumed by semantic naturalism itself: as it is shown in section 3.2. of chapter 3 in part I, intentional eliminativism or antirealism can be a view that follows from a failure of naturalization, and not a position that is its starting point.

Furthermore, a distinction between constitutive and causal-enabling accounts or explanations, which is presented and argued for in section 2.4. of chapter 2 in part I, plays an important methodological role in the thesis. Only in the context of this distinction can

one comprehend how the ability view can explain the nature of some mental phenomena without proposing (and without being committed to) a causal-enabling explanation of it. Besides, the idea of a bifurcationist conception of mind that is discussed in chapter 2 of part II also depends on a grasp of the idea of constitutive account: bifurcationism can only be a feature of a constitutive and not of a causal-enabling account of some phenomenon. In other words, something can be bifurcated only from the perspective of its constitutive and not of its causal-enabling story.

The dissertation also uses the methods of logical and conceptual analysis that are necessary for the critical analysis of semantic naturalism as well as for the defense of an alternative view.

Relevance and novelty of the research. Questions about the nature of intentionality and semantics have been at the center of philosophical inquiry not only in the analytic philosophy, but also in the phenomenological and hermeneutic traditions. What it is to think something or think about something? How is it possible to think about something that does not exist or believe something that is false? What it is to understand what is said and what is required for one to say something in a way that others can understand it? What it is that we think, believe or know, say or express in some other way? These and similar questions have been a part of the Western philosophical tradition since its dawn, and not only are they not specific to any one philosophical school or tradition – they can hardly be squeezed into some narrowly defined area of academic research. It takes little effort to reflect on the fact that what one *thinks* or *says* can also be what one *knows*, and what one knows can not only be the basis of how and why one *acts*, but also the essential factor for moral, legal or aesthetic evaluation. Thus, the problem of intentionality and its place in nature is relevant not only to inquiries into the nature of thought, broadly construed, but also to an understanding of knowledge, action and related concepts.

In the analytic tradition, the problem of intentionality has been discussed in a number of articles published in such academic journals as *The Journal of Philosophy*, *The Philosophical Quarterly*, *The Philosophical Review*, *Proceedings of the Aristotelian Society*, *Mind* or *Mind and Language*, among others. The nature of intentionality or semantics has been discussed by such prominent authors as Jerry Fodor (1975, 1987, 1990,

1994, 1998, 2003), Hans-Johann Glock (2001, *forthcoming*¹), Tyler Burge (1979, 1986, 1988, 2007), Fred Dretske (1981), Ruth Millikan (1984, 1995), Robert Stalnaker (1984, 1999, 2008), John McDowell (1996, 1998a, 1998b), Peter Hacker (2007, 2013), David Papineau (1987), Christopher Peacocke (1992), Donald Davidson (2001, 2004), Hilary Putnam (1975b, 1981, 1988), Stephen Schiffer (1972, 2005), John Searle (1983), Scott Soames (2010), Colin McGinn (1983, 1989, 2002), Tim Crane (2013), Anthony Kenny (1989), among many others. So the abundance of academic interest to the questions that are discussed in the dissertation is manifest.

The relevance and novelty of the present thesis lies in several aspects. First of all, a novel feature of the research consists in its analysis (carried out in the first part of the dissertation) of the methodological and epistemological assumptions of a theory of intentionality in general, as well as of its predominant naturalistic form. The research is also novel in its analysis (carried out in the second part of the thesis) of the general framework of the predominant form of semantic naturalism. The analysis carried out in both of these parts might be relevant not only to the development of current naturalistic theories of semantics. The logical-conceptual analysis of the fundamental assumptions implicit in the orthodox framework might be relevant when aiming for a more radical position, and willing to propose an alternative whose foundations would be based on different categories.

Some novel aspects of the thesis are also present in the third – critical – part of the thesis, where some novel arguments against the representational theory of concepts are proposed, and some new proposals are suggested in the context of a discussion of the implications and theoretical virtues of the defended alternative (for example, with regards to the question whether the ability view is compatible with semantic externalism or, given the current trends in the analytic philosophy – the very important question of whether the ability view is naturalistic). Finally, a novel solution to the problem of content epiphenomenalism is proposed at the end of the thesis.

Previous research on the topic. To the best of my knowledge, there is no similar type of academic research on the topic of semantic naturalism. More specifically, there is no research the objective of which would be to clarify the explanatory character – the

¹ I am very grateful to Hans-Johann Glock for having the privilege to get acquainted with the manuscript of his forthcoming book on animal minds.

methodological framework – of the general agenda of semantic naturalism, and no philosophical analysis whose primary goal would be to analyze and reflect on the general framework underlying the currently predominant version of semantic naturalism, which informs the content and guides the development of the specific theories falling under its heading. Having said that, however, Jeff Speak's (2003) dissertation is worth noticing here, for although it is not on the topic of naturalization of intentionality, it is related to the present thesis in its attempt to keep the methodological premises of a theory of intentionality explicit and encompass all three groups of questions that are implicit in the general formulation of the problem of intentionality.

On a more general level, the questions relating to the naturalization of intentionality or semantics have been discussed in the works of John McDowell (1996, 1998a, 1998b), Jennifer Hornsby (1997), Fred Dretske (1981, 1988, 2000), Christopher Peacocke (1992) and Donald Davidson (2001, 2004), among others. In these cases, the problem of intentionality overlaps with questions in the domain of epistemology and philosophy of action (or theory of rationality more generally), thus relating the question of the possibility of naturalization of intentionality to the question concerning the possibility of naturalistic accounts of knowledge and action.

No academic research on the theme of semantic naturalism has been done in Lithuania. However, research on other topics in analytic philosophy of language, philosophy of mind or philosophy of action has been done by Jonas Dagys (2006a, 2006b, 2006c, 2007, 2008, 2012), Rolandas Pavilionis (1981, 2005), Algirdas Degutis (1984, 2007), Mindaugas Japertas (1998, 2001, 2005, 2007, 2012) and Vilius Dranseika (2010, 2012).

Structure of the thesis. The thesis consists of an introduction, three parts, and conclusions.

The research in the first part of the thesis is guided by the question “What is a naturalistic theory of intentionality?”. Given that a theory of intentionality by many is considered to be closely related to, or even the same as, a theory of content, this calls for a clarification of the relation between the notion of intentionality and the idea of content (Chapter 1). An explication of what is meant by “the problem of intentionality”, as well as an analysis of what kind of explanation or theory is being called for by the problem follow in the subsequent chapter (Chapter 2). The subject matter of the problem of intentionality

is being clarified first (Chapter 2, section 2.1.). Then, the character of the kind of explanation or a theory that is being called for – a constitutive one – is discussed in detail, including the discussion of the nature of modality involved in constitutive claims (section 2.2.), the relation between the constitutive claims and the idea of conceptual analysis (section 2.3.), and the distinction between a constitutive theory and theories that are guided by other explanatory interests (section 2.4.). The last chapter of the first part of the thesis is dedicated to the clarification of the notion of “naturalization of intentionality”, which consists of a discussion of the idea of naturalism (section 3.1.), a clarification of the relation between the agenda of naturalization and the doctrine of intentional antirealism, and a conclusive part as to what “naturalization” of semantics or intentionality amounts to (section 3.2.).

The second part of the thesis is dedicated to a piece of philosophical analysis of the general framework underlying the standard version of semantic naturalism. The first sketch of the general picture is made by explicating the fact that the predominant naturalistic theories of intentionality belong to a group of causal theories of mental content, and a more general cluster of causal theories of mind (Chapter 1). The framework of causal theories of mental content then becomes the basis for identifying some of the central problems that naturalistic theories of semantics face and are having troubles to account for, as well as for an introduction of the idea of the bifurcationist picture of the mind which appears to be manifest in causal theories of mind and implicit in the analysis of intentional attitudes implied by the framework of semantic naturalism (Chapter 2). The roots of the bifurcationist analysis of intentional attitudes are then examined: first, the externalist character (Chapter 3, section 3.1.) of naturalistic theories of intentionality, as well as the idea of semantic externalism more generally, is clarified; then, the notion of the Cartesian target is discussed (section 3.2.). The successive sections are devoted to the analysis of the origins (Chapter 4, section 4.1.) and interpretation of functionalism (section 4.2.), as well as the discussion of the representational theory of mind and concepts (Chapter 5).

The third part of the thesis consists of two chapters. The first chapter is dedicated to a critical discussion of the representationalist framework and a defense of an alternative ability-based approach to the philosophy of intentionality and the ontology of mind more generally. First, the idea that concepts are mental representations is being examined and criticized (Chapter 1, section 1.1.). Then, an alternative approach to the mind that is based

on the categories of ability and power is being introduced and its general framework explained (section 1.2.), which is succeeded by the application of the ability view to the question of the nature of concept possession and concepts (section 1.3.). This, in turn, leads to a more general evaluation of the ability-based approach which amounts to a discussion of its theoretical virtues and implications with regards to specific problems and philosophical positions (section 1.4.). The first chapter ends with a critical evaluation of the so-called descriptivist account of the Fregean *Sinn* (section 1.5.) showing that, contrary to the prevalent opinion, the idea of Fregean *Sinn* does not imply semantic internalism.

The second chapter of the third part is dedicated to a detailed analysis of, and a proposal of a solution to the problem of content epiphenomenalism. The chapter consist of an explication of the problem, the discussion of the character of intentional explanations (Chapter 2, section 2.1.), the idea of mental causation and the standard view of action (section 2.2.), and ends with a defense of a conception of agency that is based on the idea of agent causation, Aristotelian theory of causation, and ability or power-based ontology of mind (section 2.3.). If accepted, the alternative, processual and agent-based account of action can show the way out of the problem of content epiphenomenalism thus indicating the way action theory is related to a theory of intentionality.

Conclusions.

1. The results of the analysis show that the general problem of intentionality, which aims at the questions of *what it is* or *what must be the case* for something (a mental state, a linguistic expression, a gesture, etc.) to have a particular content, calls for a constitutive account of intentionality that aims to specify its essence or nature. Furthermore, taking into account the grammatical structure of intentional attitude reports, the problem of intentionality should be interpreted as encompassing three distinct yet closely interconnected groups of questions that are distinguished by reference to their subject-matter and characterized by a set of questions concerning the indicated object of inquiry. The standard form of semantic naturalism is additionally committed to the idea that the relevant kind of theory of intentionality ought to be reductive and construed in terms of some natural science.

2. According to the prevalent conception, a constitutive account of some phenomenon aiming to specify its nature ought to be understood as calling for a specification of metaphysically necessary and sufficient conditions that ought to be

substantiated by analyses. Taking into the account the critique of the idea of concept-independent essence and irreducible, explanatorily basic idea of metaphysical necessity, it is being suggested that the character of constitutive accounts, as well as the character of the modality and substantiation they involve, should be interpreted on the conceptualist lines: essence is conceptual (what is essential for X follows from the concept of X) as is the kind of modality implicit in constitutive accounts (the necessity of the constitutive claim follows from the idea that it is a conceptual claim, explicating or defining the concept of X), and substantiation by analysis should be taken to call for substantiation by conceptual analysis, which might take a variety of forms (i.e. not necessarily the specification of individually necessary and jointly sufficient conditions) and be intertwined with empirical inquiry. Finally, in as much as the essence of the phenomenon should be distinguished from its causal-enabling preconditions, or sufficient conditions more generally, constitutive accounts should be distinguished from causal-enabling explanations, as well as explanations that are construed on the basis of categories of *supervenience* or *grounding*.

3. The analysis of the general framework of semantic naturalism shows that the predominant versions of naturalistic theories of semantics belong to the type of causal theories of mental content (and more generally, to causal theories of mind), presuppose the standard version of semantic externalism, and are based on the functionalist and representational theories of mind. The fact that they belong to the group of causal theories of mental content is in part determined by their externalist character, which, in turn, is intertwined with their commitment to the categorical structure of functionalism and the representational theory of mind and concepts. Furthermore, the analysis shows that the commitment to functionalism and representationalism, which is accompanied by the standard version of semantic externalism, amounts to a bifurcationist conception of intentional attitudes.

4. A theory of intentionality that is based on the categories of *ability* and *power* is a preferable alternative to the predominant naturalistic accounts of intentionality, which prove to be essentially Cartesian and bifurcationist, and are based on the categories of *internal state*, *mental representation* and *causal relations* and/or *biological functions* determining the semantic properties of representations. The alternative, ability-based approach possesses the following theoretical virtues:

i. It can explain the problems of semantic normativity, fine-grainedness of content, self-knowledge and concept shareability that the standard naturalistic theories face and have difficulty accounting for;

ii. It is compatible with a version of semantic externalism that (a) does not imply the view that external factors unknown to the subject directly determine the intentional content, (b) represents the external environmental conditions as a relevant contextual factor for determining content, and (c) therefore does not have the epistemically problematic implication that is generally taken to follow from the standard version of externalism, namely – a denial of first-person authority;

iii. It is compatible with, and so can be construed on the basis of Fregean *Sinn* yet this need not imply that a theory is committed to semantic internalism;

iv. Despite the fact that it does not meet the requirements of scientific naturalism – it is neither reductive, nor construed in terms of the vocabulary or ontological commitments of some natural science (such as physics, chemistry or biology) – it is naturalistic enough and thus is a preferable naturalistic account of intentionality.

5. The analysis of the problem of content epiphenomenalism, which is a daunting problem for naturalistic theories of mind and action, indicates that the problem is tied to the standard view of action, which is guided by the ideal to propose a reductive account of agency in terms of event-causation (to define action in terms of concatenation of events), is based on a particularist ontology of mind implied by token physicalism and rests on the Humean theory of causation. After a critical analysis of several alternative accounts of action, it is suggested that the problem could be accounted for if an alternative theory of action, based on the category of agent causation, Aristotelian theory of action and power-based ontology of mind is admitted. An alternative to the standard view of action that is being proposed defines action not in terms of an event that is caused by token states, but in terms of a process during which an agent causes an event. Hence, by rejecting the premise following from the standard view, which implies that action is an event that is a bodily movement (in the intransitive – “A moved” as opposed to “A moved B” – sense), one rejects the main root of the problem of content epiphenomenalism: namely, the idea that action explanation, in which reference to intentional content plays an essential role, is an explanation of events that are bodily movements (in the intransitive sense).

Publications on the topic of dissertation:

1. Gilaitis, M. 2017. Dekartiški semantinio natūralizmo bruožai. *Problemos* 91: 7-16.
2. Gilaitis, M. 2015. Causal Theories of Mental Content: Where Is the ‘Causal Element’ and How Does It Make Intentionality Relational? *Problemos* 87: 19-30.
3. Gilaitis, M. 2014. Neverbalinio kontinuumo hipotezė: prasmė kaip įgimtas gebėjimas interpretuoti? *Problemos. Supplement*: 29-38.

Presentations at conferences:

1. “Perception as Mental Representation: Two Interpretations”.
Doctoral seminar with Prof. Paul Snowdon on the philosophy of perception, University of Zurich, Zurich, Switzerland, December 10, 2014.
2. “The Concept of Mental Representation in Causal Theories of Mental Content”.
Joint doctoral seminar of Zurich and Vilnius University, Vilnius University, Vilnius, Lithuania, October 17, 2014.
3. “Can Teleosemantics Explain Mental Content?”
Summer school “The Philosophy of Animal Minds” with prof. Hans-Johann Glock and prof. Markus Wild, Hausern/St. Blasien, Germany, August 25-29, 2014.
4. “Causal Theories of Intentionality”.
Doctoral colloquium, University of Zurich, Zurich, Switzerland, April 2, 2014.
5. “Meaning, Intensional Attitudes, and “a Conceptual Picture of the World of the Language User”” („Prasmė, intensionalios nuostatos ir „konceptualus kalbos vartotojo pasaulio vaizdas““).
A scientific conference “Meaning and Identity in Analytic Philosophy” dedicated to Prof. Rolandas Pavilionis, Vilnius University, Vilnius, Lithuania, May 16, 2014.
6. “Semantic Naturalism as a Consequence of an Objectual Account of Intentional Attitudes” („Semantinis natūralizmas kaip objektinės intencionalių nuostatų koncepcijos sekmuo“).
Doctoral colloquium, Vilnius University, Vilnius, Lithuania, April 22, 2013.

Education:

- 2011-2017: Doctoral studies at the Department of Logic and History of Philosophy, Vilnius University, during which from October 2013 until October 2014 held a position

of a visiting researcher at the Institute of Philosophy (mentor: Prof. Hans-Johann Glock) at the University of Zurich, Switzerland. The Fellowship was financed by the Rectors' Conference of the Swiss Universities (CRUS).

- 2010-2011: Master studies in Philosophy at the Central European University, Budapest, Hungary.
- 2006-2010: Bachelor studies in Philosophy at the Faculty of Philosophy, Vilnius University, during which from September 2009 until February 2010 have been an Erasmus exchange student at the Institute of Philosophy at the Catholic University of Leuven (KU Leuven), Belgium.